

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Alexandra Teichmannová
Postavení poškozeného v trestním řízení
Diplomová práce

Olomouc 2024

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma *Postavení poškozeného v trestním řízení* vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.

V Olomouci dne 9. 4. 2024

.....
Alexandra Teichmannová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala paní JUDr. Ivaně Rabinské, Ph.D., za vstřícné vedení mé diplomové práce, trpělivost, čas a cenné rady, které mi v průběhu psaní práce poskytla. Velké poděkování patří také mojí rodině za podporu a umožnění studií, a dále mému příteli Jakubovi Bartošovi za to, že při mně stál po celou dobu studia.

Obsah

Obsah	4
Seznam použitých zkratk	6
Úvod	7
1 Pojem poškozeného	10
1.1 Kategorie poškozených	12
1.2 Negativní vymezení pojmu poškozeného.....	14
1.3 Oběť trestného činu	15
2 Postavení poškozeného v trestním procesu.....	17
2.1 Práva každého poškozeného	18
2.1.1 Poučovací povinnost	19
2.1.2 Institut souhlasu poškozeného s trestním stíháním.....	20
2.1.3 Zmocněnec poškozeného.....	23
2.2 Práva poškozeného, který má nárok na náhradu škody	24
2.2.1 Právo uplatnit nárok na náhradu škody	25
2.2.2 Zajištění nároku na náhradu škody na majetku obviněného	28
2.2.3 Opravné prostředky	29
2.3 Judikatura Ústavního soudu	31
2.3.1 Právo na účinné vyšetřování.....	34
3 Restorativní justice.....	36
3.1 Pojem restorativní justice	36
3.2 Projevy restorativní justice v České republice.....	37
3.3 Analýza využívání nástrojů restorativní justice v trestním řízení	40
4 Komparace s právním řádem Spolkové republiky Německo.....	47
Závěr.....	50
Seznam použitých zdrojů.....	52

Abstrakt.....	58
Abstract.....	58
Klíčová slova	59
Key words.....	59

Seznam použitých zkratk

ESLP	Evropský soud pro lidská práva
Listina základních práv a svobod	Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky
OZ	Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
StPO	Strafprozeßordnung (německý trestní řád)
StGB	Strafgesetzbuch (německý trestní zákoník)
TR	Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů
TZ	Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
Úmluva	Sdělení č. 209/1992 Sb., sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících
Zákon o obětech	Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů), ve znění pozdějších předpisů
ZP	Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů
ZSVM	Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů

Úvod

Poškozený je velmi důležitým subjektem trestního řízení, neboť právě on je často trestným činem nejvíce zasažen, a to jak po stránce materiální, tak i psychické. Trestní řád mu přiznává postavení strany v trestním řízení. Z tohoto postavení mu vyplývají mnohá procesní práva, kterými může hájit své zájmy. V aktuální době přiznává trestní řád poškozenému širokou škálu práv, avšak ne vždy tomu tak bylo.

Větší změny přinesla novela provedená zákonem č. 178/1990 Sb., kterou byly do trestního řádu zakotveny tzv. delikty se souhlasem poškozeného (§ 163 TR). Dále zavedla institut opatrovníka poškozeného a umožnila poškozenému podat stížnost proti usnesení o odložení věci podle § 159 odst. 4 TR, ve znění této novely.

K dalším velkým změnám došlo novelou provedenou zákonem č. 265/2001 Sb., která zúžila pojem poškozeného tím, že zavedla negativní kritérium v § 43 odst. 2 TR. Podle tohoto ustanovení se za poškozeného nepovažuje ten, komu újma nebyla způsobena zaviněním pachatele nebo jejíž vznik není v příčinné souvislosti s trestným činem. Tato novela dále např. výslovně umožnila poškozenému vzdát se svých procesních práv či mu přiznala nárok na bezplatné zastoupení podle § 51a TR. Od 1. ledna 2002 může poškozený rovněž podat stížnost proti usnesení o zastavení trestního stíhání a proti usnesení o postoupení věci jinému orgánu. V neposlední řadě bylo konečně zrušeno tehdejší ustanovení § 44 odst. 2 TR, které omezovalo účast poškozeného v řízení před krajským soudem jako soudem prvního stupně. Poškozený se tohoto řízení mohl účastnit pouze tehdy, pokud soud o jeho účasti kladně rozhodl.

Nejpodstatnější změnou poslední doby je umožnění poškozenému domáhat se také náhrady nemajetkové újmy či vydání bezdůvodného obohacení. Tato možnost byla do trestního řádu zakotvena novelou provedenou zákonem č. 181/2011 Sb. Do této doby mohl poškozený žádat pouze náhradu majetkové, morální nebo jiné škody, s jejímž vymezením bývaly v praxi problémy.

Protože byl aktuálně účinný trestní řád přijat již v roce 1961, je od roku 2014 připravována rekodifikace trestního práva procesního. Jedním z jejich cílů je také posílení práv poškozených. S velkou pravděpodobností dojde ke změně podmínek institutu narovnání, kdy jednou z těchto změn by mělo být rozšíření škály opatření, která obviněný bude moci použít k odčinění újmy poškozeného. Poškozený tak získá více možností, jak dostat náhrady své újmy. Jako další způsob posílení práv poškozených je zvažováno zavedení institutu soukromé nebo subsidiární žaloby.

Cílem této práce bude především vymezení postavení poškozeného v trestním řízení, analyzovat jeho práva, která mu z tohoto postavení vyplývají a případně upozornit na některé nedostatky aktuální právní úpravy.

Abychom se mohli zabývat postavením poškozeného, musíme si nejdříve vymezení, kdo se za poškozeného vlastně považuje. K tomuto vymezení bude sloužit první kapitola. V této části bude analyzována definice poškozeného, ale také jeho negativní vymezení. Trestní řád rozlišuje dvě kategorie poškozených, a zároveň je odlišuje od pojmu oběti trestného činu. V této kapitole budou tedy také zohledněny rozdíly mezi těmito možnými variantami.

Ve druhé kapitole bude pojednáváno o postavení poškozeného v trestním procesu, přičemž budou rozebrána vybraná práva, kterými poškozený disponuje. Dále bude zodpovězena jedna z výzkumných otázek: „Jak na postavení poškozeného nahlíží Ústavní soud ve své rozhodovací praxi?“. Pro zodpovězení této otázky budou analyzována některá rozhodnutí Ústavního soudu, která se týkala celé škály jednotlivých práv poškozeného, ať už budeme mluvit o základním nároku poškozeného na náhradu škody, nemajetkové újmy v penězích nebo vydání bezdůvodného obohacení, či o „pouhé“ možnosti navrácení lhůty podle § 61 odst. 1 TR. Samostatně potom bude analyzováno právo poškozeného na účinné vyšetřování, které v našem právním prostředí, ale také v rámci Evropské unie a rozhodovací praxe Evropského soudu pro lidská práva, prošlo významným vývojem. Tato výzkumná otázka bude zodpovězena pomocí analýzy jednotlivých rozhodnutí Ústavního soudu a jejím cílem bude zodpovědět, zda Ústavní soud postavení poškozeného posiluje (např. přiznáním větší míry práv pomocí analogie), či zda je tomu právě naopak.

Na postavení poškozeného v trestním řízení klade velký důraz restorativní justice, a proto o ní bude pojednáváno ve třetí kapitole. Restorativní justice může mít mnoho projevů v celém trestním právu, nicméně s ohledem na jednotlivá práva poškozených je významná zejména v souvislosti s použitím odklonů v trestním řízení. V této kapitole tedy budou rozebrány jednotlivé odklony, které pamatují na poškozeného v trestním řízení. Tato část diplomové práce bude zahrnovat odpověď na další z výzkumných otázek, zda dochází k aplikaci nástrojů restorativní justice orgány činnými v trestním řízení (konkrétně státním zastupitelstvím a soudy). K jejímu zodpovězení budou posbírána jednotlivá data státních zastupitelství a soudů o četnosti využití jednotlivých odklonů v trestním řízení. Tato data budou následně analyzována a bude zodpovězeno, zda dochází k využití vybraných nástrojů restorativní justice, a případně jak hojněmu.

V poslední kapitole bude provedena komparace s právní úpravou Spolkové republiky Německo. Tuto zemi jsem si vybrala z toho důvodu, že jako jedna z mnoha dává poškozenému

možnost podat tzv. soukromou žalobu. Poškozený tak nemusí v určitých případech spoléhat na činnost orgánů činných v trestním řízení, a může se domoci svého nároku sám. Mimo to zde budou analyzovány také další významné rozdíly jednotlivých právních úprav a zodpovězena třetí a poslední výzkumná otázka. Jejím cílem bude zhodnotit, zda je naše právní úprava dostatečná, anebo zda bychom se měli inspirovat právní úpravou našeho sousedního státu, Německem.

1 Pojem poškozeného

Kdo se rozumí osobou poškozenou je vymezeno v § 43 odst. 1 TŘ. Podle tohoto ustanovení je poškozeným osoba, které bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková škoda nebo nemajetková újma, a dále také osoba, na jejíž úkor se pachatel trestným činem obohatil. Osobou poškozenou může být kterákoliv fyzická či právnická osoba.

Pojem ublížení na zdraví je definován v § 122 odst. 1 TZ, dle kterého se jedná o stav spočívající v poruše zdraví nebo jiném onemocnění. Tento stav porušuje normální tělesné nebo duševní funkce, přičemž toto porušení, nikoli po krátkou dobu, znesnadňuje obvyklý způsob života. Nikoli krátkou dobu nelze jednoznačně stanovit, avšak judikatura¹ vychází z toho, že se jedná o dobu nejméně 7 dnů. Může se jednat také o dobu kratší, pokud jsou zde takové okolnosti, ze kterých lze usuzovat, že i toto kratší znesnadnění obvyklého způsobu života poškozeného lze považovat za výraznou poruchu zdraví. Takovou okolností může být např. vysoká bolest či vyšší intenzita omezení poškozeného v jeho životě.² Zároveň tento stav zpravidla vyžaduje lékařské ošetření. V ustanovení § 122 odst. 2 TZ je definována těžká újma na zdraví, kterou se rozumí vážná porucha zdraví nebo jiné vážné onemocnění. Formami těžké újmy na zdraví jsou podle odst. 2 zmrzačení, ztráta nebo podstatné snížení pracovní způsobilosti, ochromení údu, ztráta nebo podstatné oslabení funkce smyslového ústrojí, poškození důležitého orgánu, zohyzdění, vyvolání potratu nebo usmrcení plodu, mučivé útrapy nebo delší dobu trvající porucha zdraví. Delší dobu trvající poruchou zdraví je potom dle judikatury (rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. října 1968, sp. zn. 7 Tz 64/68³) doba asi 6 týdnů, po kterou trvala vážná porucha zdraví. Jedná se o taxativní výčet poruch zdraví či jiných onemocnění. Náhradu při ublížení na zdraví upravuje OZ v § 2958. Podle tohoto ustanovení se újma poškozeného odčiní peněžitou náhradou. V případě vzniku překážky lepší budoucnosti poškozeného je škůdce povinen nahradit také ztížení společenského uplatnění. Odškodnění v případě usmrcení nebo zvláště závažném ublížení na zdraví je upraveno v § 2959 OZ, podle kterého škůdce odčiní duševní útrapy také manželovi, rodiči, dítěti nebo jiné osobě blízké, a to peněžitou náhradou, která bude plně vyvažovat jejich utrpení.

¹ Např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. září 2006, sp. zn. 11 Tdo 998/2006; usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. dubna 2022, sp. zn. 5 Tdo 325/2022-329; stanovisko Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 31. října 1985, č. j. Tpjf 24/58 (č. 16/1986 sb. rozh.).

² FRYŠTÁT, Marek. In: ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, bod 11 (§ 122 trestního zákoníku).

³ Tato judikatura je následovaná např. rozsudkem Vrchního soudu v Olomouci ze dne 22. října 2019, sp. zn. 4 To 45/2019, bod 44; usnesením Nejvyššího soudu ze dne 19. července 2017, sp. zn. 7 Tdo 742/2017

Majetková škoda není v trestněprávních předpisech definována. JUDr. Tomáš Durdík v komentáři k TŘ⁴ uvádí, že „majetkovou škodou se rozumí v penězích vyjádřitelná skutečná škoda na věcech dotčených trestným činem, pro který je trestní řízení vedeno, jejichž vlastníkem je poškozený, jakož i ušlý zisk, tj. to, co podle § 2952 OZ poškozenému v důsledku trestného činu ušlo (tzn. o co se oproti důvodnému předpokladu v důsledku trestného činu majetek poškozeného nerozšířil).“ Podle § 43 odst. 1 i. f. TŘ se majetkovou škodou rozumí také dlužné výživné v případech, kdy jde o trestný čin zanedbání povinné výživy podle § 196 TZ. Náhradu majetkové škody lze při tom v trestním řízení přiznat pouze v penězích. Toto pravidlo vyplývá z § 43 odst. 3 a § 228 odst. 1 TŘ. Trestní řád tedy na rozdíl od § 2951 odst. 1 OZ neumožňuje tzv. naturální restituci, tzn. náhradu škody uvedením do předešlého stavu.

Za nemajetkovou újmu je považována jakákoliv újma, která nemá zásah do majetkové sféry poškozeného. Mluvíme tedy o zásahu do osobní sféry poškozeného, kterým bude zejména narušení osobních vztahů či psychické roviny poškozeného.⁵ Podle § 2951 odst. 2 OZ je možné nemajetkovou újmu nahradit v penězích nebo v podobě nepeněžitě reparace. V trestním řízení lze však v souladu § 43 odst. 3 TŘ rozhodnout pouze o peněžitě náhradě nemajetkové újmy. Nepeněžitá reparace tedy není v trestním řízení možná. V tomto ohledu vidím možné posílení postavení poškozeného do budoucna. Dle mého názoru by poškozený měl mít možnost žádat nepeněžitou reparaci také v trestním řízení, ve kterém se daná věc primárně projednává. Samozřejmě musíme mít na paměti, že rozhodnutí o nároku poškozeného není hlavním účelem trestního řízení. I za současné právní úpravy soud odkáže poškozeného na řízení ve věcech občanskoprávních, pokud by rozhodování o jeho nároku znamenalo nepřiměřeně rozsáhlé dokazování. Dle mého názoru je však určení peněžitě náhrady nemajetkové újmy ještě složitější, než kdyby měl trestní soud pouze rozhodnout o některých způsobech nepeněžitě reparace. Například pokud by poškozený požadoval, namísto náhrady v penězích, veřejnou či soukromou omluvu, pak by soud nemusel provádět žádné rozsáhlé dokazování a pouze by obviněnému uložil tuto povinnost. Také považuji za důležité podotknout, že u institutu narovnání trestní řád v § 309 odst. 1 písm. b) umožňuje obviněnému „jinak“ odčinit újmu vzniklou poškozenému. Takovým jiným odčiněním újmy může být např. uveřejnění omluvy ve sdělovacích prostředcích nebo osobní pomoc obviněného poškozenému.⁶ Jestli to tedy podle zákonodárce je možné v určitých případech při použití odklonu, mělo by to být dle mého názoru v určitých případech možné také v řízení před soudem. Je však otázkou, jak by se s touto možností vypořádaly české trestní soudy. Nepeněžitá

⁴ DURDÍK, Tomáš. In: DRAŠTÍK, Antonín, FENYK, Jaroslav a kol. *Trestní řád. Komentář*. 1. díl. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2017, s. 353 (§ 43 trestního řádu).

⁵ Tamtéž.

⁶ ŠÁMAL, Pavel. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád. Komentář*, 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3519 (§ 309 trestního řádu).

reparace zároveň může mít pro poškozeného daleko větší význam a přínos než peněžítá náhrada. Při rozhodování o náhradě nemajetkové újmy v trestním řízení podle současné právní úpravy bude mít zvláštní význam mimo jiné dotčení osobních zájmů poškozeného trestným činem, závažnost zasažení takových nemajetkových zájmů poškozeného a jeho vztah k obviněnému.⁷

Bezdůvodné obohacení je v § 2991 odst. 1 OZ definováno jako obohacení bez spravedlivého důvodu na úkor jiného. Tímto obohacením se dle odst. 2 rozumí zejména získání majetkového prospěchu plněním bez právního důvodu, plněním na základě právního důvodu, který odpadl, protiprávní užití cizí hodnoty, anebo situace, kdy za něho bylo plněno, co měl po právu plnit sám. V trestněprávní oblasti je třeba rozlišit bezdůvodné obohacení od škody. Škoda vzniká poškozenému, zatímco bezdůvodné obohacení získává pachatel, a to na úkor poškozeného. Povinnost k vydání bezdůvodného obohacení zároveň nastupuje až v případě, jestliže k vrácení neoprávněně získaných majetkových hodnot nemůže dojít v rámci konkrétního právního vztahu mezi účastníky podle příslušných ustanovení, a nepřichází-li v úvahu ani odpovědnost za škodu. Bezdůvodné obohacení má tedy subsidiární charakter.⁸

Právo vystupovat v trestním řízení má i poškozený, kterému již pachatel způsobenou škodu nahradil. Postavení poškozeného je rovněž zachováno i osobě, které škodu nahradila pojišťovna jako škodu vzniklou z trestného činu plněním pojištění.⁹ Poškozeným se dále mohou stát osoby pozůstalé v případě usmrcení poškozeného trestným činem. Za takových okolností mohou tyto osoby uplatnit proti obviněnému nárok na náhradu škody či nemajetkové újmy podle § 43 odst. 3 TŘ. Dále jim náleží procesní práva podle § 43 odst. 1 a 3, § 309 a § 311 TŘ.

1.1 Kategorie poškozených

Trestní řád rozeznává dvě kategorie poškozených. První kategorií jsou poškození, kteří mají právo na náhradu škody, a tedy jsou subjekty adhezního řízení. O těchto poškozených mluví ustanovení § 43 odst. 3 TŘ. Druhou kategorií jsou poškození, kteří právo na náhradu škody nemají. Do této kategorie může spadat poškozený, kterému již újma byla nahrazena, a to ať už samotným obviněným, anebo pojišťovnou. Také se může jednat o situaci, kdy poškozenému nevznikla žádná újma, která by byla vyčíslitelná penězi, a tedy zde není co nahrazovat. Takový poškozený sice nemá škodu, jejíž náhradu by v řízení uplatňoval, avšak stále je projednávaným trestným činem dotčen

⁷ ŠÁMAL, Pavel. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád. Komentář*, 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 512 (§ 43 trestního řádu).

⁸ Tamtéž, s. 513.

⁹ RŮŽIČKA, Miroslav. In: RŮŽIČKA, Miroslav, PŮRY, František, ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 237.

a má zájem na projednání věci. Trestní řád mu tedy přiznává určitá základní práva, díky nimž se může na trestním řízení účastnit.

Toto rozdělení je podstatné z hlediska určení práv, které zákon poškozeným přiznává právě v závislosti na tom, zda mají nárok na náhradu škody v trestním řízení, či nikoli. Každému poškozenému, tedy i takovému, který nemůže být subjektem adhezního řízení (nemá nárok na náhradu škody), přísluší práva podle § 43 odst. 1 TŘ. Poškozený podle tohoto ustanovení může:

- činit návrhy na doplnění dokazování,
- nahlížet do spisů,
- zúčastnit se sjednávání dohody o vině a trestu,
- zúčastnit se hlavního líčení a veřejného zasedání konaného o odvolání nebo o schválení dohody o vině a trestu, a
- před skončením řízení se ve věci vyjádřit a pronést závěrečnou řeč.

Dále má každý poškozený právo:

- žádat státního zástupce, aby byly odstraněny průtahy v řízení nebo závady v postupu policejního orgánu a státního zástupce konajícího vyšetřování,
- nechat se zastoupit zmocněncem, resp. společným zmocněncem,
- na doručení opisu obžaloby nebo návrhu na potrestání,
- vyjádřit souhlas s trestním stíháním, neudělit souhlas nebo vzít souhlas zpět, a
- učinit podnět ke stížnosti pro porušení zákona.¹⁰

Poškozenému, který má proti obviněnému nárok na náhradu škody, přísluší kromě výše uvedených práv také právo podle § 43 odst. 3 TŘ a další procesní práva s tím související. Takový poškozený má tedy navíc právo zejména:

- navrhnout, aby soud uložil obžalovanému povinnost nahradit škodu nebo nemajetkovou újmu, nebo vydat bezdůvodné obohacení,
- učinit návrh na zajištění nároku na náhradu škody na majetku obviněného,
- podat odvolání, co do výroku o náhradě škody,
- požadovat náhradu nákladů potřebných k účelnému uplatnění nároku na náhradu škody,
- na doručení opisu usnesení o zahájení trestního stíhání, pokud o něj výslovně požádá,
- na doručení rozsudku a trestního příkazu,

¹⁰ Státní zastupitelství. *Ochrana práv poškozeného* [online]. veřejnazaloba.cz, [cit. 22. listopadu 2023]. Dostupné z: <https://verejnazaloba.cz/vice-o-sz/vse-podstatne-o-trestnim-rizeni/ochrana-poskozenych-a-ohrozenych-osob/ochrana-prav-poskozeneho/>.

- podat stížnost proti usnesení soudu, kterým byla povolena obnova řízení ve výroku o přiznaném nároku na náhradu škody,
- uzavřít s obviněným dohodu o náhradě škody v rámci podmíněného zastavení trestního stíhání,
- podat stížnost proti usnesení o podmíněném zastavení trestního stíhání a proti rozhodnutí o osvědčení se obviněného ve zkušební době,
- dát souhlas ke schválení narovnání a právo stížnosti proti rozhodnutí o schválení narovnání.¹¹

Trestní řád dále počítá s variantou, kdy poškozený má zároveň postavení oběti podle zákona o obětech. K pojmu oběti viz podkapitola *1.3 Oběť trestného činu*. Podle § 43 odst. 4 TŘ má poškozený, který je obětí trestného činu právo učinit v kterémkoliv stadiu trestního řízení prohlášení o tom, jaký dopad měl spáchaný trestný čin na jeho dosavadní život. Takovýto poškozený má dále např. právo:

- na přijetí vhodných opatření ze strany Policie ČR vedoucích k zajištění jeho bezpečí, hrozilo-li mu v souvislosti s pobytem obviněného na svobodě nebezpečí,
- na poskytnutí základních informací při prvním kontaktu např. s orgánem Policie ČR, státním zástupcem nebo zdravotnickým zařízením,
- na poskytnutí informací příslušným orgánem činným v trestním řízení o tom, že trestní řízení nebylo zahájeno, informací o stavu trestního řízení apod.,
- na doprovod důvěrníka ke všem úkonům trestního řízení a k podání vysvětlení,
- na peněžitou pomoc poskytovanou Ministerstvem spravedlnosti, anebo
- na poskytnutí odborné pomoci, včetně bezplatné odborné pomoci.

1.2 Negativní vymezení pojmu poškozeného

Za poškozeného se podle § 43 odst. 2 TŘ nepovažuje ten, komu vzniklá újma nebyla způsobena zaviněním pachatele, anebo její vznik není v příčinné souvislosti s projednávaným trestným činem. Přičemž není rozhodné, zda se sám poškozený cítí být morálně nebo jinak poškozen. Vzniklou újmou se rozumí vznik škody, nemajetkové újmy nebo bezdůvodného obohacení. Tyto přitom nejsou v příčinné souvislosti s projednávaným trestným činem, pokud nevznikly jako jeho následek.

Podle § 44 odst. 1 TŘ nemůže oprávnění poškozeného vykonávat ten, kdo je v trestním řízení stíhán jako spoluobviněný. Poškozeným tedy nemůže být osoba, která je jako obviněný,

¹¹ Tamtéž.

popř. obžalovaný stíhána ve společném řízení podle § 20 TŘ s dalším obviněným, resp. obžalovaným, který jí způsobil nebo měl způsobil škodu trestným činem.¹² Toto sloučení není možné z důvodu protichůdných postavení poškozeného a obviněného. Již z povahy věci není možné, aby poškozený vykonával svá práva a žádal náhradu újmy sám po sobě, jako obviněným. Toto ustanovení se nepoužije, jestliže bylo řízení proti spoluobviněnému vyloučeno podle § 23 odst. 1 TŘ ze společného řízení, anebo jestliže se již od počátku vedlo proti každému z obviněných zvlášť. V těchto případech se totiž nebude jednat o spoluobviněné. Dalším případem, kdy se ustanovení § 44 odst. 1 TŘ neaplikuje je institut trestního stíhání se souhlasem poškozeného podle § 163 TŘ. Oprávnění uvedené v ustanovení § 163 TŘ může vykonávat také poškozený, který je spoluobviněným ve společném řízení, protože toto ustanovení je speciální vůči § 44 odst. 1 TŘ.¹³

1.3 Oběť trestného činu

Dále je od pojmu poškozený třeba rozlišovat pojem oběť trestného činu. Obětí se podle § 2 odst. 2 zákona o obětech rozumí fyzická osoba, které bylo nebo mělo být trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena škoda nebo nemajetková újma nebo na jejíž úkor se pachatel trestným činem obohatil nebo měl obohatit. Tedy na rozdíl od poškozeného, obětí nemůže být právnická osoba.

Zákon o obětech v § 2 odst. 3 počítá také s blízkými osobami oběti definované v odst. 2, kdy za oběť považuje také příbuzného v pokolení přímém, sourozence, osvojení, osvojitele, manžela nebo registrovaného partnera, druhu nebo osobu, které oběť ke dni své smrti poskytovala nebo byla povinna poskytovat výživu.

Zákon o obětech vymezuje také pojem tzv. zvlášť zranitelné oběti, kterou je podle § 2 odst. 4 myšleno dítě, osoba vysokého věku nebo osoba postižená fyzickým, mentálním nebo psychickým hendikepem nebo smyslovým postižením. Dále je za zvlášť zranitelnou oběť považována oběť některých vyjmenovaných trestných činů, např. trestného činu obchodování s lidmi (§ 168 TZ) či trestného činu znásilnění (§ 185 TZ). Také může jít o oběť trestného činu proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti nebo trestného činu spáchaného ve prospěch organizované zločinecké skupiny, jestliže je v konkrétním případě zvýšené nebezpečí způsobení druhotné újmy.

Oběť na rozdíl od poškozeného není stranou trestního řízení s procesními právy a povinnostmi, je totiž pouze subjektem zvláštní péče, kterou jí poskytuje stát.¹⁴

¹² ŠÁMAL, Pavel. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád. Komentář*, 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 538 (§ 44 trestního řádu).

¹³ ŠÁMAL, Pavel, RŮŽIČKA, Martin. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád. Komentář*, 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 2119 (§ 163 trestního řádu).

¹⁴ GRŮVNA, Tomáš. Zákon o obětech trestných činů. In: JELÍNEK, Jiří, GRŮVNA, Tomáš a kol. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. Praha: Leges, 2012, s. 25.

Poškozenému i oběti se v trestním řízení nahrazuje újma, která jim vznikla v příčinné souvislosti s trestným činem. Oběť má však navíc právo na ochranu před tzv. druhotnou újmou. Možnosti výkonu této ochrany stanovuje § 17 a násl. zákona o obětech. Pojem druhotné újmy vymezuje zákon o obětech v § 2 odst. 5, podle kterého jde o „*újmu, která nebyla oběti způsobena trestným činem, ale vznikla v důsledku přístupu Policie České republiky, orgánů činných v trestním řízení a dalších orgánů veřejné moci, poskytovatelů zdravotních služeb, subjektů zapsaných v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů, zřalců, tlumočnicků, obhájců a sdělovacích prostředků k ní.*“

Práva a povinnosti poškozeného přecházejí podle § 45 odst. 3 TŘ také na právního nástupce poškozeného. Právní nástupce vstupuje přímo do práv poškozeného a pokračuje v nich bez přerušení. Jak již bylo řečeno výše, oběť je zvláštním subjektem péče státu. Jako zvláštní subjekt tedy nemůže svá práva vyplývající z jejího postavení zcizovat a převádět na ostatní např. v podobě postoupení pohledávky.¹⁵

¹⁵ ŠÁMAL, Pavel. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád. Komentář*, 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 511 (§ 43 trestního řádu).

2 Postavení poškozeného v trestním procesu

Poškozený je v trestním řízení podle § 12 odst. 6 TŘ procesní stranou. Procesními stranami obecně jsou subjekty řízení, které uplatňují nebo podporují žalobu anebo stojí na straně obhajoby a sebe nebo jiného proti ní obhajují.¹⁶ Pojem strany se uplatňuje pouze na část řízení před soudem. Poškozený je stranou samostatnou a nezávislou, ačkoliv podle nauky¹⁷ stojí spíše na straně obžaloby a jeho zájmy se v jistých ohledech mohou překrývat se zájmy státního zástupce. Mezi jejich zájmy však může docházet také k rozporům, které mohou podle profesora J. Jelínka spočívat např. v otázce hodnocení skutkového stavu a jeho právního posouzení.¹⁸

Jako straně trestního řízení poskytuje trestní řád poškozenému značná práva. Jak již bylo uvedeno v podkapitole 1.1 *Kategorie poškozených*, je možné tato práva rozdělit podle toho, zda jimi disponuje každý poškozený, anebo pouze ten, který má vůči obviněnému nárok na náhradu škody nebo nemajetkové újmy v penězích, anebo na vydání bezdůvodného obohacení.

Procesní práva poškozeného směřují především k dosažení jeho morální satisfakce spočívající v odsouzení pachatele, k řešení konfliktu mezi ním a pachatelem (k tomu mohou sloužit některé odklony, např. narovnání či uzavření dohody o vině a trestu), ale také k přiznání nároku na náhradu škody, která mu byla trestným činem způsobena.¹⁹

Podle § 43 odst. 5 TŘ se může poškozený svých procesních práv vzdát a nikdo jej nesmí k jejich uplatnění nutit (účast poškozeného v trestním řízení totiž není povinná). Těmito procesními právy se rozumí především práva, která jsou vyjmenována v § 43 odst. 1 a 3 TŘ, tedy zejména právo činit návrhy na doplnění dokazování, nahlížet do spisů, zúčastnit se hlavního líčení, ale také právo podat návrh soudu, aby rozhodl v odsuzujícím rozsudku o povinnosti obžalovaného nahradit škodu poškozenému. Poškozený se nemůže vzdát svých práv pouze zčásti, neboť zákon takový postup nepředpokládá. Navíc, jak uvádí také profesor P. Šámal ve svém komentáři²⁰, jednotlivá práva poškozeného jsou do jisté míry na sobě vázána (např. právo nahlížet do spisu je také v určitém směru předpokladem pro uplatnění nároku na náhradu škody). Vzdání se svých procesních práv činí poškozený výslovným prohlášením sděleným orgánu činnému v trestním

¹⁶ ŠÁMAL, Pavel. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád. Komentář*, 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 255 (§ 12 trestního řádu).

¹⁷ LÁTAL, Jaroslav. *Poškozený v trestním řízení a rozhodování o náhradě škody v adhezivním řízení*. Praha: [Ministerstvo spravedlnosti České republiky], 1994, s. 11.

¹⁸ JELÍNEK, Jiří. *Poškozený v českém trestním řízení*. Praha: Karolinum, 1998, s. 39.

¹⁹ RŮŽIČKA, Miroslav. In: RŮŽIČKA, Miroslav, PŮRY, František, ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezivní řízení v České republice*. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 244

²⁰ ŠÁMAL, Pavel. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád. Komentář*, 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 527 (§ 43 trestního řádu).

řízení, tedy policejnímu orgánu, státnímu zástupci, anebo soudu. Právo učinit za poškozeného takové prohlášení má také zmocněnec poškozeného, a to s jeho souhlasem.²¹ Pokud se poškozený vzdá svých procesních práv nebude s ním v dalším řízení jednáno. To znamená, že mu např. nebudou doručována rozhodnutí, nebude vyrozuměn o konání hlavního líčení a nebude mu umožněno nahlížet do spisu. Procesních práv se tedy budou vzdávat především poškození, kteří nechtějí být o probíhajícím řízení vyrozumíváni a projednání této věci je pro ně příkořím. Pokud poškozený učiní prohlášení o vzdání se svých práv již na začátku trestního řízení, kdy dosud nebyl poučen o svých právech podle § 46 TŘ, je žádoucí, aby k takovému poučení ani nedošlo. Je třeba, aby bylo rozhodnutí poškozeného respektováno a nelze mu vnucovat jakékoli písemné materiály orgánů činných v trestním řízení a nutit ho, aby se k nim vyjadřoval.²² Prohlášení o vzdání se práv může vzít poškozený zpět. Orgán činný v trestním řízení potom od tohoto okamžiku začne vůči poškozenému postupovat, jako by k prohlášení podle § 43 odst. 5 TŘ nedošlo.

Poškozenému mohou být stanoveny také určité povinnosti. V mnoha případech bude mít poškozený zároveň postavení svědka. Jako svědek je tedy povinen dostavit se k výsledku a vypovídat. Další povinnost může být poškozenému stanovena v souvislosti se zákonem č. 412/2005 Sb., o ochraně utajovaných informací a o bezpečnostní způsobilosti, kdy poškozený musí být v takovém případě poučen podle § 51b odst. 1 TŘ. V této souvislosti je poškozený totiž zejména povinen zachovávat mlčenlivost ohledně stanovených informací.

V dalších částech této kapitoly bych se ráda věnovala vybraným právům poškozeného. Zároveň bych pro tento účel chtěla zachovat strukturu nastíněnou výše, a proto se jednotlivým právům budu věnovat z hlediska toho, zda jimi disponuje každý poškozený, anebo pouze ten, který má podle zákona nárok na náhradu škody nebo nemajetkové újmy v penězích, anebo na vydání bezdůvodného obohacení.

2.1 Práva každého poškozeného

Obecná práva poškozených stanovuje primárně § 43 odst. 1 TŘ, ale můžeme je nalézt také různě roztroušené po celém trestním řádu. Kromě výčtu uvedeného v podkapitole 1.1 *Kategorie poškozených* můžeme uvést dále např. právo být poučen o svých právech podle § 46 TŘ, právo užívat při jednání s orgány činnými v trestním řízení mateřského jazyka podle § 2 odst. 14 TŘ, anebo právo vznést námitky proti osobě znalce, jeho odbornému zaměření či proti formulaci otázek podle

²¹ ŠÁMAL, Pavel. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád. Komentář*, 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 527 (§ 43 trestního řádu).

²² RŮŽIČKA, Miroslav. In: RŮŽIČKA, Miroslav, PÚRY, František, ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezivní řízení v České republice*. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 277.

§ 105 odst. 3 TŘ. Jelikož trestní řád přiznává poškozenému velmi rozsáhlé množství práv, bude následující výklad věnován pouze těm právům, která osobně považuji za nejrozsáhlejší.

2.1.1 Poučovací povinnost

Základním právem, které náleží každému poškozenému je právo být poučen o svých právech podle § 46 TŘ a také právo na poskytnutí plné možnosti k jejich uplatnění ze strany orgánů činných v trestním řízení. K poučení může dojít v jakékoli fázi trestního řízení.²³ V přípravném řízení tuto povinnost plní policejní orgán, ale i státní zástupce, v řízení před soudem potom předseda senátu či samosoudce. Orgán činný v trestním řízení poučuje poškozeného o jeho procesních právech, nikoliv právech jiných, zejména hmotněprávní povahy. Již JUDr. J. Látal dovozoval s ohledem na judikaturu (konkrétně usnesení Nejvyššího soudu Slovenské socialistické republiky ze dne 21. května 1969, sp. zn. 10 Tz 12/69), že poučování o hmotném právu by bylo v rozporu se zásadou, podle které jsou orgány činné v trestním řízení povinny poučit poškozeného o jeho procesních právech.²⁴ Tento názor je zastáván i v soudobé doktríně, kdy profesor P. Šámal odkazuje na výše uvedené usnesení a zároveň uvádí, že tato skutečnost vyplývá již ze souvislosti § 46 a § 43 odst. 1, 3 TŘ.²⁵ Zákon také stanoví povinnost poučit poškozeného, který má zároveň postavení oběti, o jeho právech dle zákona o obětech. Práva obětí byla již nastíněna v předcházejícím textu a s ohledem na účel a rozsah této práce již nebudou podrobněji rozebírána. Samotné poučení je třeba přizpůsobit každému poškozenému, ať už s ohledem na to, zda se jedná o poškozeného s právy podle § 43 odst. 1, anebo odst. 3 TŘ, či zda má poškozený také postavení oběti. Orgány činné v trestním řízení by se tedy měly vyvarovat předem připravených tiskopisů, protože tyto nereflktují jednotlivá práva poškozených s ohledem na jejich postavení a fázi řízení.²⁶

Nedostatek poučení o právu uplatnit nárok podle § 43 odst. 3 TŘ však nemá žádné negativní účinky. Pokud poškozený neuplatnil svůj nárok včas, nemůže být tento nedostatek zhojen tím, že nebyl v souladu s § 46 TŘ poučen. Zároveň se také nebude jednat o podstatnou vadu řízení podle § 258 odst. 1 písm. a) TŘ.²⁷

²³ DURDÍK, Tomáš. In: DRAŠTÍK, Antonín, FENYK, Jaroslav a kol. *Trestní řád. Komentář*. 1. díl. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2017, s. 389 (§ 46 trestního řádu).

²⁴ LÁTAL, Jaroslav. *Poškozený v trestním řízení a rozhodování o náhradě škody v adbezním řízení*. Praha: [Ministerstvo spravedlnosti České republiky], 1994, s. 52.

²⁵ ŠÁMAL, Pavel. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád. Komentář*, 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 551 (§ 46 trestního řádu).

²⁶ LÁTAL, Jaroslav. *Poškozený v trestním řízení a rozhodování o náhradě škody v adbezním řízení*. Praha: [Ministerstvo spravedlnosti České republiky], 1994, s. 52.

²⁷ DURDÍK, Tomáš. In: DRAŠTÍK, Antonín, FENYK, Jaroslav a kol. *Trestní řád. Komentář*. 1. díl. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2017, s. 391 (§ 46 trestního řádu).

2.1.2 Institut souhlasu poškozeného s trestním stíháním

Tento institut je upraven v § 163 a § 163a TŘ. Vyjadřuje myšlenku, že u vybraných trestných činů je možno zahájit trestní stíhání, anebo pokud již bylo zahájeno, tak v něm pokračovat, pouze se souhlasem poškozeného. Zároveň tento souhlas je vyžadován pouze od vybraných poškozených, kteří jsou ve vztahu k osobě, proti níž se řízení vede v určitém vztahu. Toto ustanovení představuje zásah do zásad legality a oficiality, protože nám říká, že za určitých okolností nemůžeme stíhat stanovené trestné činy, ačkoliv víme, že daný skutek naplňuje všechny znaky skutkové podstaty trestného činu. Trestné činy uvedené v § 163 TŘ lze rozdělit do několika skupin.²⁸

Do první skupiny spadá taxativní výčet trestných činů, u nichž se vyžaduje, aby poškozený byl ve vztahu k tomu, proti němuž se řízení vede osobou, vůči níž by měl jako svědek právo odepřít výpověď podle § 100 odst. 2 TŘ. Osoba, proti níž se řízení vede je tedy ve vztahu k poškozenému příbuzným v pokolení přímém, jeho sourozencem, osvojitelem, osvojencem, manželem, partnerem nebo druhem, anebo jinou osobou v poměru rodinném nebo obdobném, jejichž újmu by právem pocíťoval jako újmu vlastní. Blízký vztah zde přitom musí existovat v době, kdy se trestní řízení vede.²⁹ V případě jiných osob by měl orgán činný v trestním řízení dostatečně zjišťovat intenzitu konkrétního vztahu mezi těmito osobami. Zároveň by se mělo jednat o vztah vzájemný (nestačí tedy, pokud jedna osoba pocíťuje důvodně újmu druhé z těchto osob jako újmu vlastní, aniž by to tak bylo i obráceně).³⁰ V tomto taxativním výčtu trestných činů jsou uvedeny např. trestný čin ublížení na zdraví (§ 146 TZ), neposkytnutí pomoci (§ 150 TZ), sexuálního nátlaku (§ 186 odst. 1, 2 TZ), krádeže (§ 205 TZ), legalizace výnosů z trestné činnosti (§ 2016 odst. 1 TŘ) nebo poškození cizí věci (§ 228 TZ). Je tedy možné vidět, že se jedná o téměř nahodilý výčet trestných činů, z nichž některé jsou závažnější povahy než jiné. V tomto ohledu musím souhlasit s názorem paní Mgr. M. Kadeřávkové³¹, že by mělo dojít k celkové úpravě výčtu trestných činů v tomto ustanovení. Souhlas by měl být možný pouze u méně závažné trestné činnosti, a naopak by dle mého názoru neměly být obsaženy trestné činy jako je sexuální nátlak (§ 186 odst. 1, 2 TZ), legalizace výnosů z trestné činnosti (§ 216 odst. 1 TZ) nebo lichva (§ 218 TZ).

Druhou skupinou je trestný čin znásilnění podle § 185 odst. 1, 2 TZ, kdy souhlas je vyžadován od poškozeného, který je ve vztahu k osobě, proti níž se řízení vede manželem, partnerem nebo

²⁸ Shodně srov. KADEŘÁVKOVÁ, Martina. Souhlas poškozeného s trestním stíháním. *Trestněprávní revue*, 2023, roč. 22, č. 1, s. 3.

²⁹ GRIVNA, Tomáš. Soukromá žaloba v trestním řízení (nástin problematiky). *Trestněprávní revue* [online databáze], 2005, roč. 4, č. 12 [cit. 17. února 2024]. Dostupné z: databáze beck-online.cz.

³⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. dubna 2015, sp. zn. 21 Cdo 4987/2014.

³¹ KADEŘÁVKOVÁ, Martina. Souhlas poškozeného s trestním stíháním. *Trestněprávní revue*, 2023, roč. 22, č. 1, s. 1.

druhem. Tento vztah zde může existovat jednak v době, kdy se trestní řízení vede, ale také v době spáchání činu.

Třetí skupinou potom může být trestný čin opilství podle § 360 TZ. V tomto případě se aplikují výše uvedené podmínky, pokud čin jinak trestný vykazuje znaky skutkové podstaty některého z výše uvedených trestných činů.

Na souhlas poškozeného se musí orgán činný v trestním řízení výslovně dotázat, a to ihned v okamžiku, kdy je zjištěn zákonem předpokládaný poměr osoby, proti níž se řízení vede a poškozeného. Pokud se poškozený na výzvu orgánu činného v trestním řízení nevyjádří, musí mu být poskytnuta lhůta nejvýše 30 dnů (§ 163a odst. 2 TŘ). Po jejím marném uplynutí nelze souhlas udělit a poškozený musí být o této skutečnosti poučen. Pokud by nebyl řádně poučen o tomto následku uplynutí lhůty, mohl by poškozený dát souhlas k trestnímu stíhání až do doby, kdy by se mu takového řádného poučení dostalo.³² Odepření souhlasu je důvodem pro nepřípustnost trestního stíhání podle § 11 odst. 1 písm. l) TŘ. Souhlas je možné vyjádřit buď písemnou formou, anebo ústně do protokolu. Poškozený může vzít svůj souhlas také zpět, a to nejpozději do doby, než se odvolací soud odebere k závěrečné poradě (§ 163 odst. 2 TŘ). Judikatura³³ dovozuje, že pokud by poškozený vzal svůj souhlas zpět po tomto okamžiku (např. v dovolacím řízení), jednalo by se o nicotný akt. Ustanovení § 163 odst. 1 in fine TŘ stanoví, že pokud je poškozených trestným činem více, postačí k trestnímu stíhání souhlas pouze jednoho z nich. Je důležité upozornit, že právo souhlasu nepřechází na právního nástupce poškozeného.³⁴ Tento závěr je třeba považovat za správný, neboť se jedná o osobnostní právo, které je vázáno výlučně na osobu poškozeného a jeho blízký vztah k obviněnému. Se smrtí poškozeného tento vztah zaniká, a proto je žádoucí, aby nedošlo k přechodu tohoto práva na jeho právního nástupce.

Může nastat situace, kdy skutek bude třeba posoudit v jednočinném souběhu jako dva nebo více trestných činů, avšak pouze jeden z nich bude vyjmenován v § 163 TŘ. V takovém případě nelze trestní stíhání zastavit podle § 172 odst. 1 písm. d) TŘ pro ten trestný čin, k jehož stíhání poškozený souhlas neudělal. Trestní stíhání bude vedeno pouze pro trestný čin, který v § 163 TŘ vyjmenován není, a zároveň je nutno v odůvodnění rozhodnutí uvést, proč skutek není posuzován také jako trestný čin, s jehož stíháním nevyslovil poškozený v souladu s § 163 TŘ souhlas.³⁵ V případě pokračujícího trestného činu je po novele provedené zákonem č. 265/2001 Sb. již možné

³² ŠÁMAL, Pavel, RŮŽIČKA, Martin. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád. Komentář*, 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 2126 (§ 163a trestního řádu).

³³ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. října 2015, sp. zn. 4 Tdo 1071/2015-20.

³⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. července 2016, sp. zn. 7 Tdo 682/2016 (sb. č. Rt 49/2017).

³⁵ JELÍNEK, Jiří. In: JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 9. vydání. Praha: Leges, 2022, s. 935 (§ 163 trestního řádu).

postupovat podle § 172 odst. 1 písm. d) ve spojení s § 11 odst. 1 písm. l) TŘ. Pokud tedy poškozený nedá souhlas k trestnímu stíhání pouze ohledně jednoho dílčího útoku pokračujícího trestného činu, je možné trestní stíhání ohledně tohoto dílčího útoku usnesením zastavit.³⁶

Ustanovení § 163a odst. 1 TŘ upravuje případy, kdy souhlasu poškozeného k trestnímu stíhání není třeba, ačkoliv jsou splněny podmínky podle § 163 odst. 1 TŘ. Jedná se o případy, kdy:

- a) takovým činem byla způsobena smrt,
- b) poškozený není schopen dát souhlas pro duševní chorobu nebo poruchu, pro kterou byla jeho svéprávnost omezena,
- c) poškozeným je osoba mladší 15 let,
- d) z okolností je zřejmé, že souhlas nebyl dán nebo byl vzat zpět v tísní vyvolané výhrůžkami, nátlakem, závislostí nebo podřízeností.

Ad a) Uplatnění této výjimky je z praktického hlediska možné pouze u trestných činů ublížení na zdraví (§ 146 odst. 4 TZ), neposkytnutí pomoci (§ 150 a § 151 TZ) a ohrožení pohlavní nemocí (§ 155 TZ).³⁷

Ad b) Tento stav poškozeného se odvozuje od rozhodnutí civilního soudu o omezení svéprávnosti.

Ad c) V případě poškozeného, který dovršil 15 let, ale je mladší 18 let, dává souhlas k trestnímu stíhání jeho zákonný zástupce. Zde však může dojít ke střetu zájmů, a proto bude mladistvému zpravidla ustanoven opatrovník podle § 45 odst. 2 TŘ.

Ad d) Při posuzování této výjimky nelze vycházet pouze z tvrzení poškozeného, ale také z dalších rozhodných skutečností (srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. 3. 2018, sp. zn. 4 Tdo 285/2018).

Od institutu souhlasu poškozeného s trestním stíháním podle § 163 TŘ je třeba odlišovat institut svolení poškozeného jako jednu z okolností vylučující protiprávnost podle § 30 TZ. Svolení poškozeného je institutem hmotného práva a vylučuje trestnost a protiprávnost činu již od počátku. Souhlas poškozeného s trestním stíháním je procesním institutem, přičemž je možné jej udělit až po spáchání trestného činu.³⁸

³⁶ ŠÁMAL, Pavel, RŮŽIČKA, Martin. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád. Komentář*, 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 2117 (§ 163 trestního řádu).

³⁷ ŠÁMAL, Pavel, RŮŽIČKA, Martin. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád. Komentář*, 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 2124 (§ 163a trestního řádu).

³⁸ LUKÁŠOVÁ, Marcela. Institut svolení poškozeného a jeho uplatnění nejen v judikatuře. *Trestněprávní revue*, 2019, roč. 17, č. 3, s. 60.

2.1.3 Zmocněnec poškozeného

Podle § 50 odst. 1 TŘ je poškozený oprávněn nechat se v trestním řízení zastupovat zmocněncem. Zmocněncem může být fyzická i právnická osoba, přičemž fyzická osoba musí být plně svéprávná a její svéprávnost nesmí být ani omezena. Z výkonu této funkce je podle odst. 2 vyloučen ten, kdo je k hlavnímu líčení nebo veřejnému zasedání předvolán jako svědek, znalec nebo tlumočník. Tyto funkce však nejsou překážkou výkonu postavení zmocněnce v přípravném řízení nebo ve vykonávacím řízení.³⁹ Důvodová zpráva k zákonu o obětech⁴⁰ předpokládá, že poškozený si bude moci zmocněnce vybrat z registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů podle zákona o obětech. V případě zmocněnce podle § 51a TŘ potom předpokládá, že z registru bude vybrán advokát.

Zmocněnec, který je fyzickou osobou, může být také důvěrníkem podle zákona o obětech. Podle § 21 odst. 1 zákona o obětech má oběť právo, aby ji důvěrník doprovázel k úkonům trestního řízení a k podání vysvětlení. Podle odst. 2 poskytuje důvěrník oběti potřebnou pomoc, která spočívá zejména v pomoci psychické. Pokud je důvěrník zároveň zmocněncem podle trestního řádu, pak má také práva uvedená v § 51 TŘ.

Zmocnění je možné na základě smlouvy o zastoupení a udělené plné moci, podle které se také prokazuje.⁴¹ Na zastoupení se aplikují ustanovení § 436 a násl. OZ, které blíže upravují podmínky a následky tohoto institutu. Plnou moc může zmocněnci udělit sám poškozený, jakožto zmocnitel. Pokud je poškozeným osoba, která je zbavena způsobilosti k právním úkonům, anebo je omezena ve svéprávnosti, může jí zmocněnce zvolit její zákonný zástupce podle § 45 odst. 1 TŘ.⁴² Zákonný zástupce, popř. opatrovník tak může učinit i proti vůli poškozeného.

Práva zmocněnce upravuje § 51 TŘ, podle kterého tento může:

- činit návrhy a podávat žádosti za poškozeného,
- podávat opravné prostředky za poškozeného,
- zúčastnit se všech úkonů, kterých se může účastnit poškozený,
- být přítomen v přípravném řízení při vyšetřovacích úkonech, jimiž se mají objasnit skutečnosti důležité pro uplatnění práv poškozeného, a jejichž výsledek může být použit jako důkaz v řízení před soudem,
- klást obviněnému a jiným vyslychaným osobám otázky,

³⁹ DURDÍK, Tomáš. In: DRAŠTÍK, Antonín, FENYK, Jaroslav a kol. *Trestní řád. Komentář*. 1. díl. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2017, s. 421 (§ 50 trestního řádu).

⁴⁰ Důvodová zpráva k zákonu č. 45/2013 Sb., zvláštní část, s. 68.

⁴¹ ŠÁMAL, Pavel. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád. Komentář*, 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 579 (§ 50 trestního řádu).

⁴² Tamtéž, s. 580.

- vznášet námitky proti způsobu provádění úkonu.

Veškerá práva může zmocněnec vykonávat jménem, na účet a ve prospěch poškozeného, kterého zastupuje.⁴³

Zmocněncem nemusí být advokát, nicméně trestní řád s tímto víceméně počítá, když v § 51a dává poškozenému možnost podat návrh soudu o přiznání nároku na právní pomoc poskytovanou zmocněncem bezplatně nebo za sníženou odměnu.⁴⁴ Poškozený dále může podle § 154 odst. 2 TŘ podat soudu návrh, aby rozhodl o uložení povinnosti odsouzenému uhradit poškozenému zcela nebo zčásti náklady, které mu vznikly v souvislosti s jeho účastí v trestním řízení, a to i v případě, že mu nebyl přiznán nárok na náhradu škody ani zčásti. Mezi tyto náklady je možné zařadit také náklady vzniklé přibráním zmocněnce.

Od možnosti poškozeného zvolit si zmocněnce pro trestní řízení je třeba odlišovat institut společného zmocněnce podle § 44 odst. 2 TŘ. O ustanovení společného zmocněnce rozhodne předseda senátu a v přípravném řízení na návrh státního zástupce soudce v případě, kdy je počet poškozených mimořádně vysoký a jednotlivým výkonem jejich práv by mohl být ohrožen rychlý průběh řízení. Zde se již nejedná o možnost poškozených zvolit si zmocněnce, ale o jejich povinnost takto učinit. Poškození se na společném zmocněnci musí shodnout. Maximální počet však nesmí překročit šest společných zmocněnců. Pokud je jich více, rozhodne o výběru zmocněnců soud. Zákon však již nestanoví, co se rozumí mimořádně vysokým počtem poškozených. Profesor P. Šámal v komentáři⁴⁵ dovozuje, že „*tento počet bude třeba určit vždy v konkrétní věci s přihlédnutím nejen k vlastnímu počtu, ale i k výši uplatňovaných náhrad škod nebo nemajetkových újem nebo k rozsahu bezdůvodných obohacení a ostatním okolnostem případu (mělo by se však řádově jednat o stovky a tisíce poškozených ...)*“. V případě společného zmocněnce navíc stát není povinen hradit náklady tohoto zmocněnce podle § 151 odst. 6 TŘ.⁴⁶ Toto ustanovení se totiž vztahuje na případy, kdy bylo předsedou senátu rozhodnuto podle § 51a TŘ.

2.2 Práva poškozeného, který má nárok na náhradu škody

Takový poškozený má jednak práva uvedená v § 43 odst. 1 TŘ a další práva, která zákon přiznává poškozenému z postavení strany v trestním řízení. Navíc však poškozenému, který má postavení podle § 43 odst. 3 TŘ přísluší i další práva, která souvisí s jeho nárokem vůči obviněnému

⁴³ DURDÍK, Tomáš. In: DRAŠTÍK, Antonín, FENYK, Jaroslav a kol. *Trestní řád. Komentář*. 1. díl. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2017, s. 424 (§ 51 trestního řádu).

⁴⁴ PETŘÍČEK, Libor. K postavení poškozeného v trestním řízení. *Bulletin advokacie*, 2002, roč. 12, č. 6-7, s. 63.

⁴⁵ ŠÁMAL, Pavel. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád. Komentář*, 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 539 (§ 44 trestního řádu).

⁴⁶ Usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 23. července 2003, sp. zn. 12 To 335/2003 (sb. č. Rt 4/2005).

na náhradu škody nebo nemajetkové újmy v penězích nebo na vydání bezdůvodného obohacení způsobené trestným činem. Tato práva byla již vymezena v podkapitole 1.1. *Kategorie poškozených* a vzhledem k jejich rozsahu bude následující výklad věnován pouze některým z nich.

2.2.1 Právo uplatnit nárok na náhradu škody

Ustanovení § 43 odst. 3 TRŘ stanovuje určité *náležitosti řádného uplatnění nároku na náhradu škody poškozeným v trestním řízení*, jak je nazývá JUDr. J. Látal.⁴⁷ Jde o tyto náležitosti:

- a) uplatnění nároku poškozeného na náhradu škody,
- b) uplatnění tohoto nároku vůči určité osobě,
- c) uplatnění nároku osobou k tomu oprávněnou,
- d) uplatnění nároku včas, tedy ve lhůtě stanovené zákonem,
- e) z návrhu je patrný důvod a výše nároku na náhradu škody nebo nemajetkové újmy, případně důvod a rozsah nároku na vydání bezdůvodného obohacení.

Ad a) Poškozený musí svůj nárok na náhradu škody nebo nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení uplatnit. Soud totiž o nároku poškozeného nikdy nerozhoduje ex offio, tedy z moci úřední. Nárok musí být uplatněn „*způsobem a formou, které nevzbuzují pochybnosti, že poškozený skutečně požaduje náhradu*“.⁴⁸ Pro uplatnění nároku je tedy důležité, aby poškozený v návrhu uvedl, že si přeje, aby soud v odsuzujícím rozsudku uložil povinnost mu tuto škodu nahradit. Pokud by poškozený uvedl pouze skutečnost, že mu byla způsobena škoda, ale už by soudu nesdělil, že si přeje, aby o ní bylo rozhodnuto, pak by toto jednání poškozeného nemohlo být bráno jako uplatnění jeho nároku.⁴⁹

Ad b) Poškozený musí nárok uplatnit vůči určitému obviněnému, a to především pokud je v řízení více spoluobviněných. Pokud by škodu způsobilo více obviněných současně, pak musí poškozený uplatnit svůj nárok vůči každému z nich a zároveň určit, jak by škodu měli nahradit. Obvinění by za škodu potom mohli odpovídat solidárně a nerozdílně ve smyslu § 2915 odst. 1 OZ, případně by škodu mohli nahradit podle jejich účasti na způsobení škody podle § 2915 odst. 2 OZ, anebo podle míry zavinění ve smyslu § 257 odst. 5 ZP.⁵⁰ Náhradu škody podle ZP však může

⁴⁷ LÁTAL, Jaroslav. Náležitosti řádného uplatnění nároku na náhradu škody poškozeným v adhezním řízení. *Právní rozhledy*, 1994, roč. 2, č. 10, s. 345-349.

⁴⁸ ŠÁMAL, Pavel. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád. Komentář*, 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 519 (§ 43 trestního řádu).

⁴⁹ LÁTAL, Jaroslav. Náležitosti řádného uplatnění nároku na náhradu škody poškozeným v adhezním řízení. *Právní rozhledy*, 1994, roč. 2, č. 10, s. 345.

⁵⁰ ŠÁMAL, Pavel. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád. Komentář*, 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 520 (§ 43 trestního řádu).

požadovat pouze zaměstnavatel (at' už fyzická či právnická osoba), u kterého byl obviněný zaměstnancem v době způsobení škody.⁵¹

Ad c) Návrh na náhradu škody může soudu podat sám poškozený, jeho zmocněnec, zákonný zástupce, anebo opatrovník. Právo uplatnit nárok na náhradu škody nebo vydání bezdůvodného obohacení přechází také na právního nástupce poškozeného podle § 45 odst. 3 TŘ.

Ad d) Trestní řád v § 43 odst. 3 stanoví, že nárok může být uplatněn nejpozději u hlavního líčení před zahájením dokazování. Poškozený může mít možnost uplatnit svůj nárok, i pokud se vede nové řízení u soudu prvního stupně po zrušení původního rozsudku. V takovém případě však musí být v novém řízení prováděno celé hlavní líčení znovu. Pokud by bylo pouze prováděno dokazování, tak uplatněný nárok poškozeného by byl považován za opožděný.⁵² V případě, že je sjednávána dohoda o vině a trestu, musí být návrh učiněn nejpozději při prvním jednání. Zákon v tomto ustanovení však již neřeší, kdy nejdříve může být takový návrh učiněn. Trestní řád v § 59 odst. 4 stanoví, že poškozený musí být při učinění ústního trestního oznámení vyslechnut také o tom, zda požaduje, aby soud rozhodl o jeho nároku v trestním řízení. Z tohoto ustanovení tedy můžeme dovodit, že nárok lze uplatnit již při trestním oznámení.⁵³ Lhůta pro uplatnění nároku poškozeného je lhůtou procesní a není ji možné navrátit,⁵⁴ a to ani v případě, že by poškozený nárok neuplatnil (či jej uplatnil opožděně) v závislosti na nesprávném poučení soudu. Taková situace byla řešena např. v usnesení Ústavního soudu ze dne 18. září 2007, sp. zn. IV. ÚS 694/06, kdy stěžovatelka nesprávným postupem soudu nebyla předvolána k hlavnímu líčení, a tedy nemohla uplatnit svůj nárok na náhradu škody. Tento nárok neuplatnila ani v přípravném řízení, a proto soud o jejím nároku nerozhodoval. Ústavní soud v dané věci uvedl, že stěžovatelka nedostála jednoznačně stanoveným zákonným podmínkám uplatnění nároku poškozeného na náhradu škody. Konkrétně neuplatnila svůj nárok včas, a to nejenom pochybením obecného soudu. Stěžovatelce zároveň nebylo bráněno, aby svůj nárok uplatnila v řízení občanskoprávním. O návrhu podaném opožděně rozhodne tedy soud za použití analogie podle § 206 odst. 4 TŘ ve

⁵¹ LÁTAL, Jaroslav. Náležitosti řádného uplatnění nároku na náhradu škody poškozeným v adhezním řízení. *Právní rozhledy*, 1994, roč. 2, č. 10, s. 346.

⁵² PÚRY, František. In: RŮŽIČKA, Miroslav, PÚRY, František, ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 427-428.

⁵³ ŠÁMAL, Pavel, ZEZULOVÁ, Jana, RŮŽIČKA, Miroslav. In: GRŮVNA, Tomáš, ŠÁMAL, Pavel, VÁLKOVÁ, Helena a kol. *Oběti trestných činů*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 286 (§ 43 trestního řádu).

⁵⁴ PÚRY, František. In: RŮŽIČKA, Miroslav, PÚRY, František, ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 428.

spojení s § 44 odst. 3 TŘ usnesením tak, že poškozený již nemůže v řízení uplatňovat svůj nárok na náhradu škody.⁵⁵

Ad e) Co se týče důvodu, pak postačuje tvrzení poškozeného, že „*skutkem, pro který je obviněný stíhán a který je uveden v žalobním návrhu, byla poškozenému způsobena škoda a že tedy má nárok na majetkové plnění*“.⁵⁶ Výše nároku potom musí být v návrhu uvedena alespoň minimální částkou, nejlépe však přesně. Tuto výši požadované náhrady, která byla uplatněna řádně a včas, může poškozený v průběhu dalšího řízení měnit, nejpozději však do doby, než se soud odebere k závěrečné poradě v hlavním líčení, příp. ve veřejném zasedání (u odvolání). Soud je zároveň při rozhodování o nároku vázán návrhem poškozeného v tom smyslu, že mu nemůže přiznat více, než sám požadoval.⁵⁷

Poškozený tedy musí podat návrh se všemi náležitostmi vyplývajícími z § 43 odst. 3 TŘ. Jestliže by některá z nich chyběla, pak by nebylo možné nárok poškozeného na náhradu škody považovat za řádně uplatněný a jako takový by ani nemohl být podkladem pro řádné rozhodnutí soudu.⁵⁸ Naopak, pokud by byl nárok řádně a včas uplatněn, akorát by nebyl v trestním řízení provedenými důkazy prokázán, musel by o něm soud přesto rozhodnout. V takovém případě by rozhodoval podle § 229 odst. 1 TŘ a poškozeného odkázal se svým nárokem na řízení ve věcech občanskoprávních, ať už zcela či pouze částečně.

O nároku poškozeného, který řádně a včas podal návrh podle § 43 odst. 3 TŘ je rozhodováno v tzv. adhezním řízení. Adhezní řízení je podle § 12 odst. 10 TŘ součástí trestního řízení a nejde o časově, formálně či jinak oddělenou část řízení. Trestní řízení se vede podle ustanovení trestního řádu a není tedy přípustné použití jiného procesního předpisu, např. zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád. Význam adhezního řízení spočívá v rychlejší možnosti poškozeného domoci se náhrady škody, přičemž poškozený zde není zatížen důkazním břemenem ani zvýšenými výdaji, jak by tomu bylo v případě civilního řízení.⁵⁹ Součástí rozhodnutí soudu v hlavním líčení je potom také rozhodnutí o uplatněném nároku poškozeného. Soud může rozhodnout trojím způsobem:

⁵⁵ GLATZOVÁ, Andrea. Předpoklady pro přiznání soukromoprávních nároků v adhezním řízení. *Trestněprávní revue* [online databáze], 2012, roč. 11, č. 1 [cit. 18. února 2024]. Dostupné z: databáze beck-online.cz.

⁵⁶ LÁTAL, Jaroslav. Náležitosti řádného uplatnění nároku na náhradu škody poškozeným v adhezním řízení. *Právní rozhledy*, 1994, roč. 2, č. 10, s. 347.

⁵⁷ PÚRY, František. In: RŮŽIČKA, Miroslav, PÚRY, František, ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 430.

⁵⁸ LÁTAL, Jaroslav. Náležitosti řádného uplatnění nároku na náhradu škody poškozeným v adhezním řízení. *Právní rozhledy*, 1994, roč. 2, č. 10, s. 348.

⁵⁹ PÚRY, František. In: RŮŽIČKA, Miroslav, PÚRY, František, ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 455.

- a) Přizná nárok poškozenému a uloží obžalovanému v rozsudku povinnost nahradit poškozenému majetkovou škodu nebo nemajetkovou újmu v penězích nebo aby vydal bezdůvodné obohacení (§ 228 odst. 1 TŘ)
- b) Přizná nárok poškozenému pouze z části a se zbytkem jeho nároku jej odkáže na řízení ve věcech občanskoprávních, popř. na řízení před jiným příslušným orgánem (§ 229 odst. 2 TŘ)
- c) Odkáže poškozeného s celým svým nárokem na řízení ve věcech občanskoprávních, popř. na řízení před příslušným orgánem, a to v případě, že podle výsledků dokazování není pro vyslovení povinnosti k náhradě škody nebo nemajetkové újmy nebo k vydání bezdůvodného obohacení podklad, anebo by bylo třeba provádět další rozsáhlé dokazování, které byl podstatně protáhlo trestní řízení (§ 229 odst. 1 TŘ)

2.2.2 Zajištění nároku na náhradu škody na majetku obviněného

Trestní řád upravuje v § 47 možnost zajistit nárok poškozeného na majetku obviněného v případě, že je zde důvodná obava, že uspokojení nároku poškozeného bude mařeno nebo ztěžováno. Zákon nestanoví okamžik, od kterého je zajištění možné. Odborná veřejnost⁶⁰ nicméně dovozuje, že zajištění je možné nejdříve od zahájení trestního stíhání. Vyvozuje tak ze skutečnosti, že zákon v tomto smyslu hovoří o obviněném, přičemž obviněným se osoba podezřelá stává zahájením trestního stíhání. Je důležité uvést, že se jedná o dočasné opatření, kterým se nemění vlastnické právo k zajištěným věcem.⁶¹

Pro stanovení rozsahu pojmu majetek, který lze obviněnému zajistit, je třeba pracovat nejen s pojmy občanského práva, ale také práva trestního. Aplikuje se zde § 495 OZ, který stanoví, že majetkem je souhrn všeho, co osobě patří. V souladu s § 495 a § 496 OZ je majetkem obviněného třeba rozumět věci hmotné i nehmotné, věci movité i nemovité, pohledávky a jiná práva, jakož i penězi ocenitelné hodnoty. Věcí podle občanského práva potom není lidské tělo ani jeho části (§ 493 OZ) či živé zvíře (§ 494 OZ). Naopak podle § 134 TZ se věcí rozumí i ovladatelná přírodní síla, stejně jako živá zvířata a zpracované oddělené části lidského těla.⁶² Zajištěn však nemůže být například majetek obviněného, který je věcí nebo jinou majetkovou hodnotou získanou trestným činem.⁶³ Nárok lze zajistit až do pravděpodobné výše škody nebo nemajetkové újmy nebo až do

⁶⁰ ŠÁMAL, Pavel. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád. Komentář*, 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 556 (§ 47 trestního řádu).

⁶¹ DURDÍK, Tomáš. In: DRAŠTÍK, Antonín, FENYK, Jaroslav a kol. *Trestní řád. Komentář*. 1. díl. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2017, s. 397 (§ 47 trestního řádu).

⁶² Tamtéž, s. 398.

⁶³ ŠÁMAL, Pavel. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád. Komentář*, 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 557 (§ 47 trestního řádu).

pravděpodobného rozsahu bezdůvodného obohacení. Určení výše zajištění v praxi nečiní zvláštní potíže.⁶⁴

Návrh podává státní zástupce nebo poškozený, přičemž o návrhu rozhoduje soud. V přípravném řízení o zajištění rozhoduje státní zástupce na návrh poškozeného či bez návrhu. Poškozený, případně státní zástupce, musí v návrhu konkrétními skutečnostmi odůvodnit důvodnou obavu, že uspokojení nároku poškozeného bude mařeno nebo ztěžováno. Zároveň by měl být uveden také konkrétní majetek obviněného, který přichází v úvahu pro zajištění, anebo alespoň způsob, jakým jej bude možno zjistit.⁶⁵

Soud o tomto návrhu rozhoduje zpravidla v neveřejném zasedání. Usnesení o zajištění obsahuje zákaz obviněnému, aby nakládal s věcmi, které jsou v tomto usnesení uvedeny. Veškeré právní úkony obviněného, které se týkají zajištěného majetku, jsou neúčinné. To znamená, že by měly být posuzovány tak, jako by ani nebyly učiněny.⁶⁶ Proti usnesení je podle § 49 TŘ přípustná stížnost, která nemá odkladný účinek. Na výkon zajištění majetku se bude aplikovat zákon č. 279/2003 Sb., o výkonu zajištění majetku a věcí v trestním řízení a o změně některých zákonů.

Podle § 47 odst. 9 TŘ musí být poškozený vyrozuměn o zajištění jeho nároku, a zároveň musí být upozorněn na důvody, pro které se zajištění ruší.

2.2.3 Opravné prostředky

Poškozený může podat odvolání proti rozsudku podle § 246 odst. 1 písm. d) TŘ, a to pro nesprávnost výroku o náhradě škody, nemajetkové újmy v penězích nebo o vydání bezdůvodného obohacení. Podle odst. 2 potom může podat odvolání i v případě, že takový výrok nebyl učiněn, a dále pro porušení ustanovení o řízení, které předcházelo rozsudku, jestliže toto porušení mohlo mít za následek, že je výrok nesprávný nebo že chybí. Právo podat odvolání má pouze poškozený, který uplatnil nárok na náhradu škody podle § 43 odst. 3 TŘ. V případě, že poškozený uplatnil svůj nárok, ale soud v řízení rozhodl, že jeho účast nepřipouští, tak se poškozený nemůže pomocí odvolání dovolávat, že výrok o náhradě škody v rozsudku chybí (viz např. usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 9. dubna 1993, sp. zn. 11 To 59/93). Pokud poškozený napadl odvoláním jiný výrok, ale zároveň je z jeho podání možno vyvodit, že napadá také výrok o náhradě škody, pak je nutné toto odvolání posoudit jako přípustné.⁶⁷

⁶⁴ RŮŽIČKA, Miroslav. In: RŮŽIČKA, Miroslav, PŮRY, František, ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 257.

⁶⁵ Tamtéž.

⁶⁶ ŠÁMAL, Pavel. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád. Komentář*, 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 565 (§ 47 trestního řádu).

⁶⁷ LÁTAL, Jaroslav. *Poškozený v trestním řízení a rozhodování o náhradě škody v adhezním řízení*. Praha: [Ministerstvo spravedlnosti České republiky], 1994, s. 42.

Poškozený může také napadnout rozsudek, kterým se schvaluje dohoda o vině a trestu. V tomto případě však pouze co do výroku o náhradě škody, pokud dohoda nebyla schválena v podobě, s níž souhlasil.

Za poškozeného může podat odvolání v souladu s § 51 odst. 1 TŘ také jeho zmocněnec. Nemůže jej ale podat manželka nebo jiný příbuzný poškozeného (srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu České socialistické republiky ze dne 24. března 1981, sp. zn. 5 Tz 6/81). Nejvyšší soud v tomto rozhodnutí uvedl, že takové odvolání musí být zamítnuto podle § 253 odst. 1 TŘ jako podané neoprávněnou osobou.

Poškozený podle současné právní úpravy nemá možnost podat odpor proti trestnímu příkazu. Při vydání trestního příkazu může dojít k situaci, kdy samosoudce výrok o náhradě škody do rozhodnutí nezahrne vůbec, anebo je tento výrok nesprávný. Poškozený potom nemá žádnou zákonnou možnost, jak se proti tomuto rozhodnutí bránit. Trestní řád v § 314g odst. 1 TŘ obsahuje taxativní výčet osob oprávněných podat odpor proti trestnímu příkazu, přičemž osobu poškozeného v tomto výčtu nenajdeme. Je nutno souhlasit s názorem⁶⁸, že tato právní úprava zakládá nerovnost procesních stran, neboť obviněný i osoby oprávněné podat v jeho prospěch odvolání, a také státní zástupce mohou proti trestnímu příkazu odpor podat.

V praxi se objevují názory pro zavedení možnosti podání odporu také poškozeným, přičemž jsou navrhovány možné způsoby, jak by to v praxi fungovalo. Podle profesora J. Jelínka⁶⁹ je možným řešením podání odporu pouze proti výroku o náhradě škody, přičemž samosoudce by mohl ve věci sám rozhodnout či odkázat poškozeného na řízení ve věcech občanskoprávních (tedy by rozhodoval obdobně jako v případě § 265 TŘ). Jiné řešení nabídli JUDr. J. Zůbek a JUDr. M. Vrba⁷⁰, podle kterých by nová právní úprava mohla vycházet z ustanovení o odvolání, tedy § 246 odst. 1 písm. d) a odst. 2 TŘ. Poškozený i obviněný by měli možnost podat proti výroku o náhradě škody odvolání, které by však nemělo za následek zrušení trestního příkazu. Pokud by nastala situace, že by obviněný zároveň podal odpor, tak by se řízení o odvolání nevedlo a došlo by ke zrušení trestního příkazu. Zároveň ve svém článku dále uvádí možné řešení různých modifikací s ohledem na danou situaci. Toto řešení mi přijde zbytečně komplikované a mám za to, že by v praxi vyvstávalo více problémů a otázek než za současné právní úpravy. Osobně se proto musím přiklonit spíše k návrhu profesora J. Jelínka, jehož řešení mi přijde zcela adekvátní vzhledem ke smyslu a účelu trestního příkazu, ale zároveň by touto možností došlo k zachování práv

⁶⁸ JELÍNEK, Jiří. *Poškozený v českém trestním řízení*. Praha: Karolinum, 1998, s. 175.

⁶⁹ Tamtéž, s. 176.

⁷⁰ ZŮBEK, Jan, VRBA, Milan. Poškozený a právo odporu. *Trestněprávní revue*, 2012, roč. 11, č. 9, s. 198.

poškozeného. Bez ohledu na to, jaká by byla nová právní úprava je však jisté, že si trestní řád zaslouží v tomto směru novelizaci, která by umožnila také poškozenému podat odpor proti trestnímu příkazu, a tím se domoci svého uplatněného nároku.

Novelou provedenou zákonem č. 265/2001 Sb. byla poškozenému dána nová možnost opravného prostředku. Poškozený již může podat také stížnost proti usnesení o postoupení věci (§ 171 TŘ), usnesení o zastavení trestního stíhání (§ 172 TŘ) a usnesení o odložení věci (§ 159a TŘ). Poškozený dále může podat stížnosti proti usnesení o podmíněném zastavení trestního stíhání (§ 307 TŘ), usnesení o narovnání (§ 309 TŘ) a usnesení o podmíněném odložení návrhu na potrestání (§ 179g TŘ).

2.3 Judikatura Ústavního soudu

V následující podkapitole bude analyzována vybraná judikatura Ústavního soudu. Zároveň tímto bude zodpovězena jedna z výzkumných otázek této diplomové práce, a to jak na postavení poškozeného nahlíží Ústavní soud ve své rozhodovací praxi, tedy zda jeho postavení v trestním řízení posiluje, či naopak.

Velmi významným právem poškozeného je možnost uplatnit v trestním řízení nárok na náhradu škody, nemajetkové újmy v penězích nebo na vydání bezdůvodného obohacení. Ve vztahu k tomuto právu mají orgány činné v trestním řízení vůči poškozenému poučovací povinnost jednak podle § 46 TŘ, ale také podle § 206 odst. 2 TŘ. Porušení této povinnosti shledal Ústavní soud v nálezu ze dne 28. února 2017, sp. zn. III. ÚS 2916/15-1 jako zásah do práva poškozeného na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. Ústavní soud v tomto případě došel k závěru, že pokud oběť využije svého práva dle § 17 zákona o obětech (zabránění kontaktu s obžalovaným) a soudu to nečiní jakékoliv obtíže, musí být takové oběti dána možnost vyjádřit se, zda hodlá využít jejích práv v adhezním řízení. Stěžovatelka se v daném případě nacházela v době konání hlavního líčení v budově soudu, avšak v jiné místnosti. Podle Ústavního soudu tedy nelze konstatovat, že se nedostavila k hlavnímu líčení. Podle § 206 odst. 2 TŘ mohla být poškozená v tomto případě poučena před konáním hlavního líčení, anebo až při jejím výsledku.

Trestní řád v § 206 odst. 2 věta druhá potom stanoví, že nedostaví-li se poškozený k hlavnímu líčení, lze přecíst jeho návrh ze spisu, je-li v něm obsažen. Ústavní soud ve svém nálezu ze dne 4. prosince 2018, sp. zn. II. ÚS 2006/18-1 dospěl k závěru, že termín „obsažen ve spisu“ je nutné s ohledem na poučení poškozeného podle § 198 odst. 2 TŘ interpretovat tak, že stačí, pokud je podání doručeno soudu dříve, než se přikročí k dokazování. Tento výklad daného ustanovení je nutný zejména s ohledem na zásadu zajištění práv poškozeného podle § 2 odst. 15 TŘ.

V nálezu Ústavního soudu ze dne 8. srpna 2017, sp. zn. Pl. ÚS 32/16-1 soud přiznal právo na navrácení lhůty podle § 61 odst. 1 TŘ také poškozenému. Toto ustanovení dané právo poškozenému nepřiznává, nicméně Ústavní soud dovedl, že za mimořádných okolností je možné jej aplikovat i na osobu poškozeného za pomoci analogie. Bude přitom rozhodné, zda umožněním navrácení lhůty dojde ke zhoršení procesního postavení obviněného. V daném případě byla podstatná také skutečnost, že poškozený nemohl náhradu nákladů žádat v jiném než adhezním řízení.

V nálezu Ústavního soudu ze dne 21. listopadu 2017, sp. zn. IV. ÚS 2334/17-1 dospěl senát k závěru, že § 51a odst. 1 TŘ je třeba vykládat tak, že zmocněnci náleží odměna již za dobu od okamžiku podání návrhu na přiznání nároku na bezplatnou právní pomoc. Ústavní soud v tomto rozhodnutí uvedl, že právo na právní pomoc poškozenému náleží již od počátku trestního řízení, a to i poškozenému, který je nemajetný.

Porušením práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 a 4 Listiny základních práv a svobod je potom podle Ústavního soudu⁷¹ situace, kdy soud nepřipustí jako poškozeného do trestního řízení osobu, která o sobě tvrdí, že je poškozený a že splňuje požadavky stanovené trestním řádem, a dále uplatňuje právo být připuštěn do zahájeného trestního řízení. Pravidlo uvedené v § 206 odst. 3 TŘ je podle Ústavního soudu třeba vztahovat na zákonné znaky postavení poškozeného podle § 43 odst. 1 TŘ, případně negativní vymezení podle odst. 2. Usnesení podle § 206 odst. 3 TŘ tak musí být opřeno o „*nezpochybnitelné skutkové nebo právní překážky připuštění poškozeného k hlavnímu líčení*“. Ústavní soud ve své rozhodovací praxi již dlouhodobě dovozuje, že smysl účasti poškozeného nespočívá pouze v domáhání se peněžní satisfakce.⁷² Důsledkem výkonu procesních práv poškozeného pak může být také zprostředkování soudu vlastní náhled na celou trestní věc.

Porušení práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 a 4 Listiny základních práv a svobod dovedl Ústavní soud také v nález ze dne 28. července 2020, sp. zn. IV. ÚS 3555/19-1. V tomto případě se obecný soud odklonil od § 154 odst. 2 TŘ, přičemž nevysvětlil, proč přiznanou náhradu poškozenému výrazně snížil. Již dříve Ústavní soud⁷³ dospěl k závěru, že právo na náhradu nákladů podle § 154 odst. 2 TŘ má poškozený vzhledem ke svému zvláštnímu postavení a jeho nepřiznání je výjimečným postupem. Z tohoto důvodu mají soudy povinnost tento výjimečný postup zevrubně a důkladně odůvodnit. Odůvodnění, že předmětné úkony nevedly k rozhodnutí o náhradě škody je potom nedostatečné a v rozporu s ústavně konformním výkladem § 154 TŘ.

⁷¹ Nález Ústavního soudu ze dne 2. dubna 2019, sp. zn. III. ÚS 3439/17-1 (N 47/93 SbNU 143).

⁷² Kromě výše uvedeného rozhodnutí také např. nález Ústavního soudu ze dne 9. října 2012, sp. zn. II. ÚS 289/12 (N 170/67 SbNU 83); nález Ústavního soudu ze dne 8. srpna 2017, sp. zn. 32/16 (N 139/86 SbNU 369).

⁷³ Nález Ústavního soudu ze dne 19. února 2015, sp. zn. I. ÚS 1397/14 (N 38/76 SbNU 515).

Všechna výše uvedená rozhodnutí v jistém smyslu rozšiřují práva poškozeného. Najdeme však i rozhodnutí, ve kterých Ústavní soud poškozenému nevyhověl. Jedná se např. o nález Ústavního soudu ze dne 7. března 2022, sp. zn. IV. ÚS 2620/21-1, ve kterém Ústavní soud neshledal porušení práva poškozeného na nedotknutelnost osoby a jeho soukromí podle čl. 7 odst. 1 Listiny základních práv a svobod ani jeho práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. V daném případě soud odkázal poškozeného se svým nárokem na náhradu nemajetkové újmy v penězích na řízení ve věcech občanskoprávních. Ústavní soud v tomto nálezu uvedl, že zákon správně rozlišuje možné řešení přiznání jednotlivých nároků poškozeného. Zákon stanoví u povinnosti k náhradě škody a k vydání bezdůvodného obohacení poměrně restriktivní podmínky pro odkázání poškozeného na řízení ve věcech občanskoprávních, zatímco u povinnosti k náhradě nemajetkové újmy v penězích tomu tak není. Dle Ústavního soudu je důvodem tohoto rozlišení skutečnost, že adhezní řízení má pouze zrychlit a zjednodušit rozhodování o nárocích poškozeného. Pokud je tedy ve skutkové větě rozsudku uvedena výše škody nebo rozsah bezdůvodného obohacení, nebude zpravidla vyčíslení předmětného nároku komplikované. Naopak stanovení výše nemajetkové újmy je složitější, a pokud by vyžadovalo rozsáhlé doplnění optikou soudního znalce, nelze podle Ústavního soudu vytykat obecným soudům, že nepřistoupí k dokazování a odkážou poškozeného na řízení ve věcech občanskoprávních (srov. bod 26 výše zmíněného nálezu). Ústavní soud tedy v tomto případě nijak práva poškozeného nerozšiřuje, spíše naopak. Nelze však s tímto názorem jinak než souhlasit, neboť je v souladu s účelem adhezního řízení a postavením poškozeného v trestním řízení.

Na druhou stranu, pokud soud přizná poškozenému, který má postavení zvláště zranitelné oběti pouze excesivně nízkou náhradu nemajetkové újmy a se zbytkem nároku ho odkáže do občanskoprávního řízení, již se o porušení čl. 7 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod jednat bude. K tomuto závěru došel Ústavní soud v nálezu ze dne 3. srpna 2021, sp. zn. II. ÚS 3003/20, a následně jej potvrdil i v navazujícím nálezu⁷⁴, protože obecný soud nerespektoval závěry Ústavního soudu. V tomto navazujícím rozhodnutí poukazuje Ústavní soud především na skutečnost, že pokud v řízení není rozhodnuto o odpovídající náhradě nemajetkové újmy, může opětovné projednání věci vést k pocitu bezpráví a druhotné újmy poškozeného. Takové důsledky jsou potom nežádoucí především u zvláště zranitelné oběti ve smyslu § 2 odst. 4 zákona o obětech.

Mám za to, že s ohledem na výše uvedené můžeme konstatovat, že Ústavní soud ve svých rozhodnutích zpravidla významně posiluje práva poškozených. K tomu mnohdy používá extenzivní výklad a analogii ve prospěch poškozeného. Na druhou stranu však Ústavní soud

⁷⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 27. června 2023, sp. zn. I. ÚS 1222/22-1.

zachovává účel trestního řízení, kterým není primárně rozhodování o nároku poškozeného v adhezním řízení. Nerozšiřuje tedy práva poškozeného nad jejich zákonem přiznané meze.

2.3.1 Právo na účinné vyšetřování

Za samostatnou „skupinu“ lze potom považovat judikaturu Ústavního soudu, která se zabývá právem na účinné vyšetřování. Právo na účinné vyšetřování představuje možnost pro poškozeného vyžadovat splnění povinnosti orgánů činných v trestním řízení náležitě prověřit podnět k trestnímu stíhání, a také možnost poškozeného dovolávat se nápravy u Ústavního soudu.⁷⁵ Tato oblast zaznamenala dlouhý vývoj, kdy zpočátku Ústavní soud zastával názor, že poškozený nemá žádné právo (natožpak ústavně zaručené), aby byl trestně stíhán ten, kdo mu škodu způsobil.⁷⁶ Ústavní soud v rámci posuzování práva na účinné vyšetřování vychází především z judikatury ESLP. S ohledem na její vývoj začal Ústavní soud toto právo rozšiřovat a připustil, že poškozený má právo na účinné prošetření jeho podnětu k trestnímu stíhání.⁷⁷

V jistém ohledu přelomovým rozhodnutím bylo usnesení Ústavního soudu ze dne 29. října 2013, sp. zn. I. ÚS 2886/13, ve kterém Ústavní soud uvedl, že je jeho povinností přezkoumat, zda postup orgánů činných v trestním řízení byl v souladu s požadavky čl. 2 Úmluvy na účinné vyšetřování. Zároveň v tomto rozhodnutí poprvé stanovil, z jakých aspektů se závazek provést účinné vyšetřování skládá. Vycházel přitom z judikatury ESLP (např. rozsudek ve věci Isayeva, Yusupova a Bazayeva proti Rusku ze dne 24. 2. 2005 č. 57947/00, § 209-213). Vyšetřování podle Ústavního soudu musí být a) nezávislé a nestranné, b) efektivní, c) rychlé, d) podrobena veřejné kontrole a e) zahájeno z vlastní iniciativy orgánů činných v trestním řízení. Dále v tomto usnesení zdůraznil, že „*požadavek účinného vyšetřování je pouze procesní povinností tzv. náležité péče, a nikoliv povinností za výsledek*“. Účinné vyšetřování tedy negarantuje žádný konkrétní výsledek, ale pouze řádnost postupu daného orgánu. V této fázi vývoje bylo právo na účinné vyšetřování přiznáváno pouze při ochraně těch nejdůležitějších práv zaručených Úmluvou (právo na život a právo nebýt podrobován mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení).⁷⁸

K rozšíření dosahu tohoto práva došlo např. usnesením Ústavního soudu ze dne 26. března 2014, sp. zn. I. ÚS 4019/13, v němž Ústavní soud připustil právo na účinné vyšetřování také ve vztahu k právu na ochranu soukromí podle čl. 8 Úmluvy.⁷⁹ K významnému rozšíření došlo nálezem

⁷⁵ ŠČERBA, Filip. Právo na účinné vyšetřování ve světle judikatury Ústavního soudu. *Trestněprávní revue*, 2016, roč. 15, č. 7-8, s. 163.

⁷⁶ Tamtéž, s. 157.

⁷⁷ Usnesení Ústavního soudu ze dne 17. ledna 2012, sp. zn. I. ÚS 745/11.

⁷⁸ ŠČERBA, Filip. Právo na účinné vyšetřování ve světle judikatury Ústavního soudu. *Trestněprávní revue*, 2016, roč. 15, č. 7-8, s. 158.

⁷⁹ Toto právo bylo potvrzeno např. v usnesení Ústavního soudu ze dne 29. ledna 2015, sp. zn. III. ÚS 3164/14.

Ústavního soudu ze dne 12. srpna 2014, sp. zn. I. ÚS 3196/12, ve kterém Ústavní soud přiznal poškozenému ústavně zaručené právo na efektivní trestní řízení, a to bez ohledu na charakter újmy, která mu byla způsobena, avšak pouze v obecné rovině.⁸⁰

Rozhodovací praxe Ústavního soudu dodnes činí rozdíly mezi jednotlivými právy (např. zda se jedná o právo na život, či pouze o právo majetkové) a také jakým trestným činem bylo dané právo porušeno (zde posuzuje jednak závažnost trestného činu a také, zda se jedná o trestný čin úmyslný či nedbalostní). Ústavní soud tak například v nálezu ze dne 3. září 2019, sp. zn. III. ÚS 2012/18 uvedl, že „*pokud újmu na zdraví nedbalostně způsobí jednotlivec nevykonávající přitom veřejnou moc za okolností, které lze označit za ojedinělou a nabodilou nešťastnou náhodou, oběti této újmy nevzniká právo na účinné vyšetřování*“. Ústavní soud v tomto rozhodnutí také uvedl (bod 34), že rozhodovací praxe Ústavního soudu vychází obecně z toho, že právo na účinné vyšetřování náleží poškozenému pouze v případech nejzávažnějších, které jsou srovnatelné se zásahem do práva na život. U přečinů je potom zakročení Ústavním soudem možné pouze výjimečně v extrémních případech. Můžeme tedy konstatovat, že Ústavní soud v tomto nálezu použitelnost práva poškozeného na účinné vyšetřování zase naopak výrazně omezil.⁸¹

Právo na účinné vyšetřování není zakotveno v žádném právním předpise.⁸² Vychází se tedy z judikatury národních soudů, především potom u nás Ústavního soudu, který následuje rozhodovací praxi ESLP. Vývoj v této oblasti je možné shrnout následovně. Ústavní soud zpočátku toto právo neuznával. Později jej začal uznávat, avšak pouze ve vztahu k právu na život a právu nebýt podrobován mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení. Postupem času docházelo k postupnému rozšiřování i na méně závažnou trestnou činnost. Naopak v poslední době Ústavní soud začíná toto právo jednotlivým poškozeným odpírat.⁸³

Tento vývoj lze považovat za ne příliš šťastný. Musím souhlasit s názorem pana Mgr. S. Cika⁸⁴, podle něhož by mělo být právo na účinné vyšetřování všem poškozeným v zásadě přiznáno a až v konkrétních případech by měl Ústavní soud dospět k závěru, že jim v daném případě nenáleží. V opačném případě totiž dochází k odepírání práv poškozeným, které nemá většího smyslu. Nikde totiž není řečeno, že by se Česká republika nemohla odchýlit od rozhodovací praxe ESLP v tom smyslu, že přizná poškozeným více práv než tento mezinárodní soud.

⁸⁰ ŠČERBA, Filip. Právo na účinné vyšetřování ve světle judikatury Ústavního soudu. *Trestněprávní revue*, 2016, roč. 15, č. 7-8, s. 159.

⁸¹ CIK, Stanislav. Právo poškozeného na účinné vyšetřování ve světle nejnovější judikatury Ústavního soudu. *Bulletin advokacie*, 2021, č. 3, s. 39.

⁸² Tamtéž, s. 37.

⁸³ Tamtéž, s. 40.

⁸⁴ Tamtéž.

3 Restorativní justice

Restorativní justice vznikla až v průběhu 70. a 80. let 20. století, přičemž v České republice se začala prosazovat až na počátku 90. let 20. století.⁸⁵ Dalo by se tedy říct, že se jedná o systém poměrně nový, který se neustále vyvíjí a jeho hlediska nejsou odbornou veřejností ani zdaleka vyčerpána. Naproti němu stojí koncept justice retributivní. Její smysl spočívá především v náležitém potrestání pachatele. Poškozenému potom přiznává spíše roli pasivního účastníka, který je nucen uvolnit místo v trestním řízení státu.⁸⁶ Retributivní spravedlnost se dá považovat za nejranější projev spravedlnosti. Od tohoto systému nicméně začíná být pomalu upouštěno, a to nejenom v České republice. Moderní systémy trestní justice začínají stále více prosazovat prvky justice restorativní.⁸⁷ Ta je z pohledu poškozeného důležitým systémem, neboť se primárně zabývá tím, komu byla trestným činem způsobena újma, jakým způsobem k tomu došlo a jak tuto újmu můžeme napravit.⁸⁸

3.1 Pojem restorativní justice

Jak již bylo výše uvedeno, jde o poměrně nový systém, a proto ve společnosti dosud neexistuje žádná jednotná definice. Definovat restorativní justici se pokoušeli mnozí představitelé tohoto myšlenkového proudu, jako např. H. Zehr⁸⁹, D. W. Van Ness a K. H. Strong⁹⁰, český kriminolog J. Zapletal⁹¹, ale také Úřad OSN pro drogy a kriminalitu⁹². Nemá většího smyslu uvádět všechny existující definice, nicméně lze uvést jejich společné prvky. Restorativní justice se podle nich snaží o řešení příčin a následků trestné činnosti, a dále o vytvoření prostoru pro dialog mezi pachatelem a poškozeným a přijetí společného rozhodnutí.⁹³ S ohledem na výše uvedené přichází paní doktorka P. Masopust Šachová s vlastní definicí, podle které je restorativní justice „*takový způsob řešení následků trestné činnosti, který se primárně orientuje na náhradu způsobené újmy, obnovu narušených vztahů, oslovení příčin trestné činnosti a na integraci oběti a pachatele zpět do společnosti. Řešení dané věci se nejlépe*

⁸⁵ TIBITANZLOVÁ, Alena. *Odklony v trestním řízení*. Praha: Leges, 2018, s. 88.

⁸⁶ ZUBEK, Jan. *Odklony v trestním řízení*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, s. 17.

⁸⁷ Tamtéž, s. 18.

⁸⁸ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 24.

⁸⁹ ZEHR, H. *Úvod do restorativní justice*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2003, s. 26.

⁹⁰ VAN NESS, D. W., STRONG, K. H. *Restoring Justice: An Introduction to Restorative Justice*. New Providence, NJ: Matthew Bender and Company, Inc., a member of the LexisNexis Group, 2010, s. 43. Cit. In: MASOPUST ŠACHOVÁ, Petra. *Restorativní přístupy při řešení trestné činnosti*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 11.

⁹¹ ZAPLETAL, Josef. Vybraná kriminologická témata. Praha: AP ČR, 2001, s. 16. Cit. In: TIBITANZLOVÁ, Alena. *Odklony v trestním řízení*. Praha: Leges, 2018, s. 88-89.

⁹² United Nations Office on Drug and Crime. *Handbook on Restorative Justice Programmes*. [online] United Nations: New York, listopad 2006. Dostupné z: http://www.unodc.org/pdf/criminal_justice/06-56290_Ebook.pdf.

⁹³ MASOPUST ŠACHOVÁ, Petra. Alternativní neznamená restorativní aneb o co restorativní justici vlastně jde? (zaměřeno na aktuální otázky české sankční politiky). *Trestněprávní revue*, 2016, roč. 15, č. 11-12, s.260.

dosahuje společně za pomoci vzájemného dialogu a aktivní účasti přímých účastníků, osob na jejich podporu a dotčených komunit, případně zainteresovaných či trestným činem dotčených osob.“⁹⁴

3.2 Projevy restorativní justice v České republice

Projevů restorativního systému může v trestním řízení existovat celá řada, a to jak v právu hmotném, tak i procesním. V České republice je vyvíjena snaha zakotvit principy restorativní justice, nicméně v praxi k naplnění jejího účelu nedochází.⁹⁵

Trestní zákoník se snaží o projevení restorativní justice uplatňováním alternativních trestů. Tyto formy trestů se mimo jiné zaměřují na potřeby poškozených a jejich preventivní význam spočívá v pozitivním působení na osobu pachatele, který má díky nim například možnost participovat na napravení způsobené újmy.⁹⁶ Uložení alternativního trestu však není vždy projevem restorativní justice. Může jím být v případě, že vede pachatele trestného činu k přijetí odpovědnosti za újmu, kterou svým jednáním způsobil, a dále přispívá k napravení této újmy na straně poškozeného.⁹⁷ Konkrétně takovým trestem může být trest domácího vězení či trest obecně prospěšných prací.

Jedním z projevů restorativní justice v procesní právu jsou nepochybně odklony v trestním řízení. Odklony mohou být chápány v užším i širším smyslu, obecně však lze tvrdit, že se jedná o určitý alternativní způsob vyřešení trestní věci, resp. mimosoudní vyřízení trestní věci, které (v užším smyslu) nemá směřovat k potrestání pachatele.⁹⁸ Mezi odklony v užším smyslu tak mohou být zařazeny instituty podmíněného odložení podání návrhu na potrestání (§ 179g a § 179g TŘ), podmíněného zastavení trestního stíhání (§ 307 a § 308 TŘ), narovnání (§ 309 a násl. TŘ) a odstoupení od trestního stíhání v případě mladistvých pachatelů (§ 70 ZSVM). V širším smyslu mezi odklony někteří autoři⁹⁹ zařazují také trestní příkaz a institut dohody o vině a trestu. Tyto instituty mají však povahu odsuzujícího rozsudku, a proto neznamenají jiné vyřízení věci tak, jak bylo vymezeno výše.¹⁰⁰ Jejich povaha jako odklonu je sporná a v odborné veřejnosti¹⁰¹ nepanuje

⁹⁴ MASOPUST ŠACHOVÁ, Petra. *Restorativní přístupy při řešení trestné činnosti*. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 13.

⁹⁵ Tamtéž, s. 60.

⁹⁶ ŠIMOVČEK, Ivan. Oprávněné záujmy poškozeného trestným činem a ukládání alternativních trestov. In: STRÉMY, Tomáš (ed.). *Restorativní justice a systém alternativních trestov*. Praha: Leges, 2017, s. 221.

⁹⁷ MASOPUST ŠACHOVÁ, Petra. *Restorativní přístupy při řešení trestné činnosti*. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 41.

⁹⁸ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 44.

⁹⁹ Například: ZÚBEK, Jan. *Odklony v trestním řízení*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, 336 s.

¹⁰⁰ KURSOVÁ, Jana. Odklony z pohledu oběti a poškozeného. In: KUČHTA, Josef et. al. (eds.). *Dny práva – 2013 – Days of Law 2013* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2014, s. 78-86. Dostupné z: https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2013/03_Postaveni_poskozeneho_a_obeti_v_trestnim_rizeni.pdf.

¹⁰¹ Například: JELÍNEK, Jiří. Trestní příkaz jako forma odklonu v trestním řízení. In: JELÍNEK, Jiří (ed.). *Alternativní řešení trestních věcí. Sborník z mezinárodní vědecké konference Olomoucké právnické dny, květen 2015, trestní sekce*. Praha: Leges, 2015, s. 9-19; ŠČERBA, Filip a kol. *Doboda o vině a trestu a další prostředky racionalizace trestní justice*. Praha: Leges, 2012, 128 s.

shoda na tom, zda je mezi odklony zařadit. Osobně se přikláním k užšímu vymezení odklonů, neboť pouze tyto sledují cíle restorativní justice a v jejich důsledku dochází k zastavení trestního stíhání. Při aplikaci institutu dohody o vině a trestu k tomuto závěru nedochází, a tedy jej v tomto užším smyslu nelze považovat za odklon v trestním řízení. Tento institut má nicméně v rámci restorativní justice jistě své místo, a to ať už jej budeme za formu odklonu považovat či nikoliv.

S ohledem na výše uvedené a zaměření této práce bude tedy dále pojednáváno o institutech dohody o vině a trestu, podmíněného zastavení trestního stíhání, podmíněného odložení podání návrhu na potrestání a narovnání. Tyto instituty připouštějí zapojení restorativního dialogu jako jeden z principů restorativní justice. Restorativní dialog spočívá ve společném hledání řešení dané situace mezi účastníky, které by zároveň odráželo jednotlivé potřeby těchto osob.¹⁰² Odklony v trestním řízení se soustředí spíše na zlepšení situace poškozeného a nabízí mu aktivní participaci na výkonu trestní spravedlnosti. Poškozený tak díky nim může snadněji dosáhnout materiální i morální satisfakce.¹⁰³

Institut dohody o vině a trestu byl zařazen do trestního řádu až v roce 2012. Úpravu tohoto institutu lze tedy poměrně nově nalézt v § 175a a násl. TŘ. Tento institut spočívá v prohlášení obviněného, že spáchal skutek, pro který je stíhán a státní zástupce by mu na oplátku měl navrhnout uložení mírnějšího trestu¹⁰⁴. Obviněný se sjednáním dohody zároveň vzdává práva na projednání věci v řízení před soudem. Sjednávání dohody o vině a trestu se může účastnit také poškozený. Státní zástupce má zároveň podle § 175a odst. 5 TŘ povinnost dbát na zájmy poškozeného. Pokud poškozený uplatnil svůj nárok na náhradu škody, ale sám se sjednávání dohody neúčastní, může se o rozsahu jeho nároku domluvit s obviněným sám státní zástupce. Sjednaná dohoda o vině a trestu následně podléhá schválení ze strany soudu. Co se týče nároku poškozeného, může soud předloženou dohodu schválit odsuzujícím rozsudkem včetně uvedeného výroku o náhradě škody nebo nemajetkové újmy v penězích nebo o vydání bezdůvodného obohacení (srov. § 314r odst. 4 TŘ). Pokud by poškozený s takovým zněním dohody o vině a trestu nesouhlasil, anebo by neodpovídal řádně uplatněnému nároku podle § 43 odst. 3 TŘ, může soud rozhodnout podle § 228, popř. § 229 TŘ. S ohledem na výše uvedené je možné tvrdit, že dohoda o vině a trestu má jistě restorativní potenciál.¹⁰⁵ Zákon dává poškozenému také možnost vyjádřit se ke zbytku dohody

¹⁰² MASOPUST ŠACHOVÁ, Petra. *Restorativní přístupy při řešení trestné činnosti*. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 145.

¹⁰³ TIBITANZLOVÁ, Alena. *Odklony v trestním řízení*. Praha: Leges, 2018, s. 94.

¹⁰⁴ Nejvyšší státní zastupitelství. *Metodika k postupu státních zástupců při sjednávání dohod o vině a trestu* [online]. Brno, 27. ledna 2023 [cit. 24. března 2024]. Dostupné z: <https://verejnazaloba.cz/wp-content/uploads/2023/03/1-SL-111-2022.pdf>.

¹⁰⁵ MASOPUST ŠACHOVÁ, Petra. *Restorativní přístupy při řešení trestné činnosti*. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 151.

(srov. § 175a odst. 5 TR) a tím začlenit i další ujednání, která zavazují pachatele k jiným povinnostem než k náhradě škody.¹⁰⁶

Institut narovnání je upraven v § 309 až § 311 TR. Zákonnými podmínkami pro jeho uplatnění jsou:

- souhlas obviněného a poškozeného s takovýmto vyřízením věci,
- obviněný svobodně, vážně a určitě prohlásí, že spáchal skutek, pro který je stíhán,
- obviněný uhradí poškozenému škodu nebo učiní potřebné úkony k její úhradě, případně jinak odčiní újmu vzniklou přečinem,
- obviněný vydá poškozenému bezdůvodné obohacení nebo učiní potřebné úkony k jeho vydání,
- obviněný složí peněžitou částku určenou státu na pomoc obětem trestné činnosti, a
- takové vyřízení věci lze považovat za dostačující.

Schválení narovnání vede ex lege k zastavení trestního řízení a jako jediný odklon je tak spojen s definitivním a konečným řešením trestní věci. Ke schválení narovnání může dojít v přípravném řízení i v řízení před soudem.¹⁰⁷ Je třeba uvést, že se jedná o jediný odklon v trestním řízení, k jehož uplatnění je vyžadován souhlas poškozeného. Pokud by bylo trestným činem poškozeno více osob, musí být ke schválení narovnání dán souhlas všech těchto osob.¹⁰⁸ Výrazným posílením postavení poškozeného je skutečnost, že institut narovnání připouští náhradu nemateriální újmy také jinou formou, než je finanční kompenzace. Její odčinění tak může spočívat např. v podobě omluvy či osobní pomoci obviněného poškozenému.¹⁰⁹

Podmínky podmíněného zastavení trestního stíhání stanovuje trestní řád v § 307 až § 308. Stejně jako v případě narovnání je možné pouze u přečinu, se souhlasem obviněného a v případě, že lze takové vyřízení věci považovat za dostačující. Mezi další podmínky patří skutečnost, že se obviněný k činu doznal, a dále nahradil škodu nebo vydal bezdůvodné obohacení, příp. o jejich náhradě uzavřel s poškozeným dohodu. Zákon v tomto případě neomezuje způsob náhrady škody na náhradu v penězích a škoda tedy může být nahrazena také např. uvedením do původního stavu.¹¹⁰ Ustanovení § 307 odst. 2 TR obsahuje také alternativní podmínky, které se uplatní odůvodňuje-li to povaha a závažnost přečinu, okolnosti jeho spáchání anebo poměry obviněného.

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 152.

¹⁰⁷ SOTOLÁŘ, Alexander. In: DRAŠTÍK, Antonín, FENYK, Jaroslav a kol. *Trestní řád. Komentář*. 1. díl. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2017, s. 736 (§ 309 trestního řádu).

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 744.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 749.

¹¹⁰ ŠÁMAL, Pavel. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád. Komentář*, 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3482 (§ 307 trestního řádu).

Touto podmínkou může být skutečnost, že se obviněný zavázal zdržet se určité činnosti, anebo obviněný složil peněžitou částku určenou státu na pomoc obětem trestné činnosti. Ačkoliv k uplatnění institutu podmíněného zastavení trestního stíhání není vyžadován souhlas poškozeného, považuje odborná veřejnost¹¹¹ i tuto formu odklonu za restorativní.

Obdobným odklonem je podmíněně odložení podání návrhu na potrestání, které se uplatňuje v případě zkráceného přípravného řízení. Tento odklon je upraven v § 179g až § 179h TŘ a obsahuje téměř totožné podmínky. Na rozdíl od podmíněného zastavení trestního stíhání zde však není ani podmínka souhlasu obviněného s takovýmto vyřízením věci. Tato skutečnost snižuje restorativní potenciál daného odklonu, neboť restorativní justice klade důraz na možnost osob, kterých se věc dotýká, rozhodovat o způsobu vyřízení této věci.¹¹² Je tedy třeba v tomto případě souhlasit s názorem¹¹³, že taková úprava odporuje restorativním principům.

Aplikaci odklonu by měla zpravidla předcházet mediace.¹¹⁴ Jedná se o program postavený mimo trestní řízení, jehož cílem je zprostředkovat setkání mezi pachatelem trestného činu a poškozeným za přítomnosti nestranné třetí osoby (mediátora). Toto setkání by potom mělo vyústit v dohodu o odstranění způsobené újmy mezi stranami.¹¹⁵

3.3 Analýza využívání nástrojů restorativní justice v trestním řízení

K využívání nástrojů restorativní justice, tedy odklonů a institutu dohody o vině a trestu, dochází především prostřednictvím státního zastupitelství v přípravném řízení, popř. zkráceném přípravném řízení. Níže uvedené údaje v tabulkách č. 1 a 2 jsou čerpány z jednotlivých Zpráv o činnosti státního zastupitelství, dostupných na internetových stránkách www.verejnazaloba.cz.¹¹⁶ Tyto statistiky by měly sloužit ke zjištění, v kolika případech došlo k využití některého z odklonů, o nichž je v této práci pojednáváno. Budou zahrnuta data za období od roku 2012 do roku 2022. Účelem bude především určit, jak četně byly jednotlivé instituty v tomto období využívány, a zda dochází k jejich nárůstu, či naopak. Údaje obsažené v tabulce č. 3 jsou čerpány z internetových stránek www.justice.cz, konkrétně se jedná o přehled agendy okresních soudů¹¹⁷. Data vyšších

¹¹¹ Tamtéž, s. 3477.

¹¹² MASOPUST ŠACHOVÁ, Petra. *Restorativní přístupy při řešení trestné činnosti*. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 146.

¹¹³ Tamtéž.

¹¹⁴ ŠČERBA, Filip. In: ŠČERBA, Filip a kol. *Dohoda o vině a trestu a další prostředky racionalizace trestní justice*. Praha: Leges, 2012, s. 14.

¹¹⁵ KRACÍK, Martin. In: ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka, DOUBRAVOVÁ, Dagmar (eds.). *Probace a mediace: Možnosti řešení trestných činů*. 1. vydání. Praha: Portál, 2010, s. 34.

¹¹⁶ Nejvyšší státní zastupitelství. *Zprávy o činnosti státního zastupitelství* [online]. www.verejnazaloba.cz, [cit. 24. března 2024]. Dostupné z: <https://www.verejnazaloba.cz/nasz/cinnost-nejvyssiho-statniho-zastupitelstvi/zpravy-o-cinnosti/>.

¹¹⁷ Ministerstvo spravedlnosti. *Trestní příkazy, podmíněně zastavení, narovnání, dohody o vině a trestu u OS* [online]. cslav.justice.cz, [cit. 24. března 2024]. Dostupné z: <https://cslav.justice.cz/InfoData/prehledy-agend.html>.

soudů nejsou dostupná, a proto nebudou obsahem této analýzy. Zároveň nejsou dostupné ani údaje z roku 2022 a 2023, budou tedy zahrnuty pouze údaje za období od roku 2012 do roku 2021.

Při určování rozsahu analýzy jsem se rozhodla začít rokem 2012, neboť v tomto roce byl do trestního řádu zakotven institut dohody o vině a trestu, a to novelou provedenou zákonem č. 193/2012 Sb., která nabyla účinnosti dne 1. září 2012. Konečným rokem je potom rok 2022, popř. 2021, protože pozdější data prozatím nejsou přístupná.

Tabulka č. 1

Přípravné řízení

	Stíháno osob celkem	Narovnání	Návrh na schválení dohody o vině a trestu	Podmíněné zastavení trestního stíhání
2012	42 788	97	24	2 967
2013	38 400	62	103	2 362
2014	37 378	57	79	2 223
2015	43 835	81	107	2 851
2016	42 655	79	89	2 857
2017	39 188	51	110	2 964
2018	38 186	63	135	3 276
2019	37 305	87	154	3 245
2020	35 052	50	249	3 005
2021	32 916	54	506	2 627
2022	30 512	51	613	2 479

Tabulka č. 1 obsahuje údaje o výše popsaných institutech, k jejichž využití dochází ve standardním přípravném řízení. Pro srovnání je obsažen také údaj o celkovém počtu stíhaných osob v tomto řízení, aby bylo možné si představit, jak velkou část ze všech případů představuje vyřízení věci pomocí odklonů. Ve standardním přípravném řízení dochází k využití většiny zmíněných institutů, konkrétně tedy podmíněného zastavení trestního stíhání, narovnání a dohody o vině a trestu. Z uvedených údajů lze dovodit, že nejčastěji je využíváno podmíněné zastavení trestního stíhání, naopak nejméně dochází ke schválení narovnání. Důvodem nejspíše bude, jak se shoduje také odborná veřejnost¹¹⁸, povinnost obviněného složit peněžitou částku na pomoc obětem trestné činnosti. Dalším důvodem by dle mého názoru mohla být podmínka souhlasu poškozeného. Zatímco ke schválení narovnání je požadován souhlas obou stran, k podmíněnému

¹¹⁸ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 395.

zastavení trestního stíhání se souhlas poškozeného nevyžaduje a je třeba souhlasu pouze obviněného.

Tabulka č. 2

Zkrácené přípravné řízení

	Zkrácené přípravné řízení celkem	Narovnání	Návrh na schválení dohody o vině a trestu	Podmíněné odložení podání návrhu na potrestání
2012	60 623	44	5	2 952
2013	67 458	55	15	3 299
2014	66 213	38	7	3 351
2015	47 747	28	6	2 553
2016	42 283	16	6	2 375
2017	38 017	11	6	2 153
2018	38 501	26	4	2 203
2019	40 006	21	6	2 243
2020	32 792	9	20	1 730
2021	31 386	6	25	1 502
2022	37 909	2	19	2 033

Tabulka č. 2 obsahuje údaje případů, kdy je vedeno zkrácené přípravné řízení. Pouze v něm může dojít k uplatnění institutu podmíněného odložení podání návrhu na potrestání. Dále v tomto řízení může být podán návrh na schválení dohody o vině a trestu, anebo může dojít ke schválení narovnání. Zároveň jsou pro lepší srovnání obsaženy také údaje o celkovém počtu vedených zkrácených přípravných řízeních. Ačkoliv je počet řízení ve standardním a zkráceném přípravném řízení téměř shodný, je možné si všimnout, že zde dochází k mnohem menšímu využití institutu dohody o vině a trestu. Naopak podmíněné odložení návrhu na potrestání je obdobně jako podmíněné zastavení trestního stíhání využíváno vcelku hojně.

Tabulka č. 3

Řízení před okresními soudy

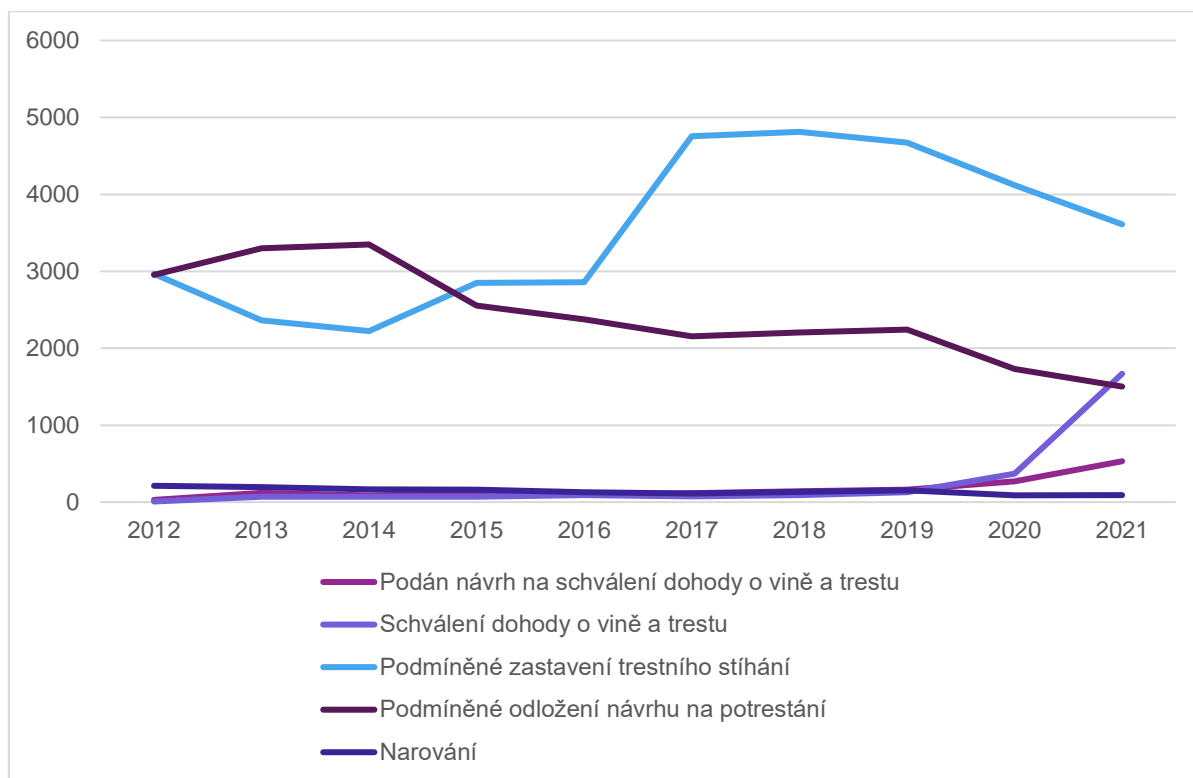
	Počet trestných činů celkem	Narovnání	Schválení dohody o vině a trestu	Podmíněné zastavení trestního stíhání
2012	74 099	71	8	1 891
2013	80 676	79	72	2 007
2014	126 368	71	70	2 004
2015	114 195	51	72	1 930
2016	107 199	35	93	1 903
2017	96 055	49	76	1 791
2018	92 525	45	90	1 537
2019	93 671	45	130	1 427
2020	82 587	29	370	1 116
2021	85 231	29	1 668	984

Odklony nejsou využívány pouze státním zastupitelstvím v přípravném řízení, ale také soudy v řízení před soudem. V tabulce č. 3 najdeme právě tyto údaje, přičemž konkrétně může před soudem dojít ke schválení narovnání nebo dohody o vině a trestu, či k podmíněnému zastavení trestního stíhání. Pro srovnání je v tabulce obsažen také celkový počet trestných činů v daném roce.¹¹⁹ S ohledem na výše uvedené údaje lze konstatovat, že v řízení před soudem dochází k využívání odklonů méně často než v přípravném řízení. Důvodem bude právě skutečnost, že k využití odklonů dochází především v přípravném řízení a jen malé množství případů, kdy takové řešení přichází v úvahu, se dostane do řízení před soudem. Jistou odchylkou je počet schválených dohod o vině a trestu v roce 2021. Tento výkyv by mohla mít na svědomí novela trestního řádu provedená zákonem č. 333/2020 Sb., která především nově umožnila sjednat dohodu o vině a trestu také v řízení před soudem. Tato novela dále umožnila její sjednání u zvláště závažných zločinů a zrušila povinné zastoupení obviněného obhájcem při jejím sjednávání.

¹¹⁹ Ministerstvo spravedlnosti. *Přehled o pravomocně vyřízených fyzických osobách podle soudů (odsouzených + vyřízených jinak)* [online]. cslav.justice.cz, [cit. 24. března 2024]. Dostupné z: <https://cslav.justice.cz/InfoData/prehledy-statisticky-ch-listu.html>.

Graf č. 1

Celkové shrnutí využití nástrojů restorativní justice

Graf č. 1 zohledňuje veškeré údaje využívání odklonů jak státním zastupitelstvím, tak okresními soudy. Pro lepší přehlednost jsou zahrnuta data pouze do roku 2021, kdy se jedná o nejnovější přístupná data pro řízení před okresními soudy.

Ačkoliv je schválení narovnání z pohledu restorativní justice v našem právním řádu dalo by se říct nejlepší variantou pro poškozeného, jedná se o institut, který je prakticky nevyužívaný. Počet případů, kdy dojde ke schválení narovnání neustále, až na drobné odchylky, klesá. Důvodem nevyužívání institutu narovnání je podle státního zastupitelství¹²⁰ především jeho komplikovaná právní úprava. Dalším důvodem pak může být nedostatečný zájem ze strany obviněných, neboť splněním podmínek narovnání dochází zpravidla ke splnění podmínek podmíněného zastavení trestního stíhání, kde (jak již bylo uvedeno výše) není povinnost obviněného složit částku na pomoc obětem trestných činů.¹²¹ Státní zastupitelství tak již soustavně minimálně od roku 2002 upozorňuje

¹²⁰ Nejvyšší státní zastupitelství. *Zpráva o činnosti státního zastupitelství za rok 2002* [online]. veřejnazaloba.cz, 27. května 2003 [cit. 24. března 2024]. Dostupné z: <https://verejnazaloba.cz/wp-content/uploads/2023/08/Zprava-o-%C4%8Dinnosti-text-2002.pdf>.

¹²¹ Nejvyšší státní zastupitelství. *Zpráva o činnosti státního zastupitelství za rok 2004* [online]. veřejnazaloba.cz, 6. června 2005 [cit. 24. března 2024]. Dostupné z: <https://verejnazaloba.cz/wp-content/uploads/2023/08/Zprava-o-%C4%8Dinnosti-2004.pdf>.

na malé využití tohoto institutu a nefungující právní úpravu. Stálo by tedy za úvahu zákonodárce, zda má smysl jej v našem právním řádu ponechat. Osobně si myslím, že existují dvě možné řešení nastalé situace. Prvním řešením by bylo úplné zrušení možnosti schválit narovnání. Smysl a účel tohoto institutu by dle mého názoru potom zvládlo naplnit samotné podmíněné zastavení trestního stíhání, popř. podmíněné odložení podání návrhu na potrestání. Druhým řešením by pak mohlo být odstranění povinnosti složit částku na pomoc obětem trestné činnosti.¹²² Mám za to, že zrušením této podmínky by vymizel hlavní důvod, proč obvinění raději využijí institutu podmíněného zastavení trestního stíhání než narovnání. Sama se přikláním spíše k této druhé možnosti, neboť institut narovnání má v našem právním řádu jistě své místo. Jako jediný odklon je založen také na souhlasu poškozeného, tedy nejvíce reflektuje oprávněné zájmy poškozených a byla by škoda jim tuto možnost odeprít. Jistým negativem by však byla ztráta peněžních prostředků na pomoc obětem trestné činnosti. V roce 2022 došlo k podmíněnému zastavení trestního stíhání u 4 564 osob, a pouze 35,3 % z nich složilo finanční částku na pomoc obětem.¹²³ Je tak otázkou, zda by taková částka byla považována za dostačující, a zda by změnou podmínek narovnání nedocházelo spíše k jejímu poklesu.

Ne příliš využívaným institutem je také dohoda o vině a trestu, ačkoliv po novele provedené v roce 2021 došlo nejen k nárůstu návrhů na schválení dohody o vině a trestu podaných státním zastupitelstvím v přípravném řízení, ale především k enormnímu nárůstu počtu schválených dohod soudem. Je tedy otázkou budoucnosti, jak tento vývoj bude pokračovat. Je však možné tvrdit, že ze všech uvedených nástrojů restorativní justice má největší potenciál, a to ani není považována za odklon v trestním řízení (v užším smyslu). V ideálním případě totiž také reflektuje jakousi dohodu mezi obviněným a poškozeným, jejíž výsledkem může být uložení povinnosti obviněnému nahradit poškozenému škodu, nemajetkovou újmu či vydat bezdůvodné obohacení.

Zcela jistě více využívané jsou odklony v podobě podmíněného zastavení trestního stíhání a podmíněného odložení podání návrhu na potrestání. Počet využití těchto odklonů se po dlouhou dobu drží poměrně vysoko, nicméně v poslední době dochází k úbytku i v těchto případech. Dle zprávy státního zastupitelství z roku 2020¹²⁴ by však tento pokles měl mít na svědomí především

¹²² Shodně viz LICHNOVSKÝ, Vladimír. Možnosti zlepšení právní úpravy odklonů v trestním řízení v souvislosti s připravovanou rekodifikací trestního řádu. In: JELÍNEK, Jiří (ed.). *Alternativní řešení trestních věcí. Sborník z mezinárodní vědecké konference Olomoucké právnícké dny, květen 2015, trestní sekce*. Praha: Leges, 2015, s. 141-142.

¹²³ Nejvyšší státní zastupitelství. *Zpráva o činnosti státního zastupitelství za rok 2022* [online]. veřejnazaloba.cz, 22. června 2023 [cit. 24. března 2024]. Dostupné z: <https://verejnazaloba.cz/wp-content/uploads/2023/06/Zpr%C3%A1va-o-%C4%8Dinnosti-2022-textov%C3%A1-%C4%8D%C3%A1st.pdf>.

¹²⁴ Nejvyšší státní zastupitelství. *Zpráva o činnosti státního zastupitelství za rok 2021* [online]. veřejnazaloba.cz, 28. června 2022 [cit. 24. března 2024]. Dostupné z: https://verejnazaloba.cz/wp-content/uploads/2022/07/Zo%C4%8C_2021-textov%C3%A1-%C4%8D%C3%A1st.pdf.

dopad pandemie COVID-19. Z tabulky č. 2 můžeme vyčíst, že v roce 2022 počet případů, kdy došlo k podmíněnému odložení podání návrhu na potrestání oproti roku 2021 opět vzrostl.

4 Komparace s právním řádem Spolkové republiky Německo

Podle § 373b odst. 1 StPO se poškozeným rozumí osoba, do jejíchž právem chráněných zájmů bylo zasaženo nebo která utrpěla přímou újmu v důsledku činu, jehož spáchání se předpokládá nebo bylo pravomocně prokázáno. Na roveň poškozenému jsou podle odst. 2 postaveni také manžel nebo partner, partner žijící ve společné domácnosti, příbuzní v řadě přímé, sourozenci a vyživované osoby, v případě smrti osoby, jejíž smrt byla přímým následkem trestného činu. Vymezení podle § 373b odst. 2 StPO je možné přirovnat k našemu pojmu oběti podle § 2 odst. 3 zákona o obětech. Německý trestní řád obsahuje velmi širokou definici poškozeného, nicméně tato byla do zákona vtělena až s účinností od 1. července 2021. Do té doby byl pojem poškozeného vykládán pomocí komentářové literatury a judikatury. Dalo by se říct, že definice poškozeného v německém trestním řádu je širší než ta obsažená v našem trestním řádu. Nicméně dle mého názoru je naše definice lépe uchopitelná a nevyvolává takové problémy a nejasnosti, jak by tomu mohlo být v případě takto široké definice.

Poškozený se dle německého trestního práva může aktivně účastnit přípravného řízení. V tomto smyslu se může poškozený podílet na vyšetřování (ať už sám nebo např. prostřednictvím soukromého detektiva). Důkazy opatřené v rámci takového vyšetřování jsou potom zásadně procesně použitelné.¹²⁵ V českém trestním řízení je účast poškozeného na řízení spíše informativního charakteru. Poškozený zpravidla objasňuje povahu škody a způsob jejího vzniku. V rámci vyšetřování má poškozený podle § 166 odst. 1 TŘ právo činit návrhy na doplnění vyšetřování. Trestní řád mu však nedává možnost podílet se na vyšetřování v rozsahu, který umožňuje StPO.

Co se týče uplatnění nároku na náhradu škody, dává StPO poškozenému zcela jednoznačně více možností než český trestní řád. Poškozený může podat soukromou nebo vedlejší žalobu. Soukromou žalobu upravuje StPO v § 374 a násl., přičemž zároveň uvádí taxativní výčet trestných činů, pro které je možné žalobu podat. V těchto případech existují dva způsoby zahájení řízení.¹²⁶ První možností je, že poškozený o podání soukromé žaloby informuje státního zástupce. Ten se může rozhodnout podat veřejnou žalobu podle § 376 StPO, je-li to ve veřejném zájmu. Poškozený však nemá povinnost o podání soukromé žaloby státního zástupce informovat, a druhým způsobem zahájení řízení je tedy podání soukromé žaloby poškozeným bez vědomí státního zástupce. Ustanovení § 377 odst. 2 StPO dává státnímu zástupci také možnost trestní stíhání

¹²⁵ STOČESOVÁ, Simona. Poškozený v německém trestním řízení. In: JELÍNEK, Jiří, GRIVNA, Tomáš a kol. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. Praha: Leges, 2012, s. 97.

¹²⁶ Tamtéž, s. 100.

převzít. Pokud poškozený nepodá soukromou žalobu, může se připojit ke státnímu zastupitelství jako soukromý vedlejší žalobce (zde mluvíme o tzv. vedlejší žalobě). Zákon opět stanoví taxativní výčet trestných činů, u kterých je možné se k žalobě připojit (§ 395 odst. 1 StPO). Připojení je přípustné v kterémkoliv stádiu řízení, a to i po vynesení rozsudku za účelem podání opravného prostředku (§ 395 odst. 4 StPO).

S myšlenkou zavedení institutu soukromé žaloby do českého právního řádu se zabýval již v roce 2005 pan profesor T. Gřivna, kdy ve své publikaci¹²⁷ navrhl možné fungování takového institutu. S názorem pana profesora musím souhlasit, soukromá žaloba by byla významným institutem pro uplatnění práv poškozeného. Zároveň je však třeba mít na paměti, že by se jednalo o velkou změnu v našem právním řádu, a proto by k jejímu případnému zakotvení mělo být přistupováno obezřetně. Nicméně mám za to, že je žádoucí, aby při chystané rekonstrukci trestního práva procesního bylo k možnosti tohoto institutu alespoň přihlédnuto.

Také německá právní úprava obsahuje adhezní řízení jako součást trestního řízení. Poškozený tedy může uplatnit nárok na náhradu škody a odškodnění za bolest a utrpení, které mu bylo trestným činem způsobeno. Na rozdíl od naší právní úpravy tak může poškozený učinit až do zahájení závěrečných řečí (§ 404 odst. 1 StPO). Na druhou stranu je zde poškozený omezen pouze na nárok majetkoprávní povahy.

Velmi významným rozdílem oproti našemu právnímu řádu je také úprava tzv. návrhových deliktů. Jedná se o vybrané trestné činy, k jejichž stíhání může dojít pouze návrh poškozeného, nestanoví-li zákon jinak (§ 77 odst. 1 StGB). Lhůta pro podání návrhu činí 3 měsíce ode dne, kdy se poškozený dozvěděl o činu a osobě pachatele. Pokud není návrh do této doby podán, trestný čin se nestíhá. Zda se jedná o návrhový delikt je stanoveno u dané skutkové podstaty trestného činu. Jedná se o jakousi dobu našeho institutu souhlasu poškozeného s trestním stíháním podle § 163 TR. Není však dle mého názoru žádoucí vázat stíhatelnost trestného činu na návrh poškozeného a umožňovat takovou výjimku ze zásad legality a oficiality, kterými jsou orgány činné v trestním řízení vázány. Taková úprava sice dává aktivnímu poškozenému široké možnosti a nevázanost na policejní orgány a státního zástupce. Na druhou stranu v případě neaktivity poškozeného by nedocházelo ke stíhání některých trestných činů.

Co se týče odklonů upravuje StPO v § 153a možnost upustit od trestního stíhání za současného uložení podmínek a pokynů. Jde o situaci, kdy státní zastupitelství může se souhlasem soudu upustit od podání veřejné žaloby a současně uložit obviněnému určité podmínky a pokyny.

¹²⁷ GRIVNA, Tomáš. *Soukromá žaloba v trestním řízení*. Praha: Karolinum, 2005, s. 105-108.

Za tyto potom zákon považuje zejména uhrazení určité částky na náhradu škody způsobené trestným činem, poskytnutí charitativních služeb, vyvinutí vážného úsilí o dosažení dohody s poškozeným (mediace mezi obětí a pachatelem) či podrobení se psychiatrické léčbě.

Lze tedy dojít k závěru, že německá právní úprava přiznává poškozenému v trestním řízení velmi významné postavení a s ním spojená mnohá práva. Jde o postavení jistě silnější, než má poškozený v našem trestním řízení podle českého trestního řádu. Příkladem mohou být především instituty soukromé a vedlejší žaloby. Jejich zakotvení do nového trestního řádu je sice zvažováno, nicméně aktuální verze trestního řádu (ze dne 14. 10. 2022) tyto instituty neobsahuje. Další oblastí, kterou by se český zákonodárce mohl do budoucna inspirovat je možnost aktivního podílení poškozeného na vyšetřování ve smyslu německého trestního řádu. Zejména pak v případě předkládání důkazů, které by poté byly použitelné také v řízení před soudem.

Na druhou stranu je možné nalézt také oblasti, které lépe zpracovává český trestní řád. Příkladem může být samotná definice poškozeného, která je dle mého názoru výstižná a zcela dostačující. Jako další příklad lze uvést institut souhlasu poškozeného s trestním stíháním podle § 163 a § 163a TŘ. Tento institut má sice své nedostatky (jak již bylo uvedeno v podkapitole 2.1.2 *Institut souhlasu poškozeného s trestním stíháním*), ale přesto je dle mého názoru pojat lepším způsobem, než je tomu v německém trestním právu. Rozdíl lze spatřovat již ve skutečnosti, že tzv. návrhové delikty jsou upraveny v StGB (německém trestním zákoníku). Podle německého právního řádu se tedy jedná o institut hmotného práva, nikoliv procesního. Další nevýhodou této úpravy spatřuji, jak již bylo uvedeno výše, ve skutečnosti, že je zde možnost nestíhání trestného činu z důvodu pouhé neaktivity poškozeného.

Závěrem lze tedy říct, že naše právní úprava je z pohledu práv poškozených zcela dostačující, nicméně existují instituty německé právní úpravy, kterými by se český zákonodárce mohl inspirovat a v určité podobě je zavést také do našeho trestního řádu.

Závěr

Cílem této práce byla především analýza postavení poškozeného v trestním řízení a jeho práv, která mu z tohoto postavení vyplývají. Dále bylo cílem odpovědět na v úvodu položené výzkumné otázky, a případně upozornit na některé nedostatky aktuální právní úpravy v rozebírané oblasti. Mám za to, že tento cíl se mi víceméně podařilo naplnit.

V první a druhé kapitole byla rozebrána nezbytná teorie pro vymezení postavení poškozeného v trestním řízení. Dále byla představena právní úprava vybraných práv poškozených, kdy zároveň bylo upozorněno na některé její nedostatky. Snad největší nedostatek shledávám v právní úpravě trestního příkazu, kdy poškozený jako jediná strana trestního řízení nemůže proti tomuto rozhodnutí podat opravný prostředek, kterým je odpor. V práci byly rozebrány jednotlivé úskalí, které takováto právní úprava přináší. Odborná veřejnost se v zásadě shodne na potřebě umožnit podat odpor také poškozenému. S touto možností se však pojí jisté problémy, neboť není žádoucí, aby podáním odporu pouze poškozeným byl zrušen celý trestní příkaz. Z tohoto důvodu přichází odborná veřejnost (např. profesor J. Jelínek, JUDr. J. Zůbek a JUDr. M. Vrba) s možným řešením, jak tomuto následku zabránit, a zároveň vyhovět poškozenému přiznáním práva odporu. Dále byla analyzována judikatura Ústavního soudu v souvislosti s nahlížením na postavení poškozeného a bylo zjištěno, že Ústavní soud v zásadě jeho postavení posiluje a pomocí výkladových metod mu přiznává také některá práva nad rámec znění zákona.

V další části této práce byl pouze okrajově přiblížen systém restorativní justice. Toto téma by si zcela jistě zasloužilo větší prostor v samostatné práci, neboť se stále jedná o poměrně nový systém, který prochází určitým vývojem. Nejen český zákonodárce a odborná veřejnost, ale také jiné evropské státy, se dle mého názoru stále snaží přijít na správný způsob, jak tento systém uchopit a zakomponovat jej do svých právních řádů. S ohledem na omezený rozsah této diplomové práce byly tedy pouze přiblíženy některé odklony, které jsou nástroji restorativní justice v trestním právu procesním. Odklony mají z hlediska postavení poškozeného velký význam, neboť díky nim může tento dosáhnout svého nároku na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení, a to aniž by musel absolvovat celé trestní řízení, především jeho mnohdy zdoluhavou a pro poškozeného nejistou a nepříjemnou část v řízení před soudem. Poškozený totiž nemá žádnou jistotu, že soud o jeho nároku v trestním řízení skutečně pozitivně rozhodne (tedy, že mu přizná nárok na náhradu škody a neodkáže jej na řízení ve věcech občanskoprávních), neboť rozhodování o nároku poškozeného je až sekundárním účelem trestního řízení. V případě uplatnění odklonů je zpravidla součástí podmínek jejich uplatnění také povinnost obviněného nahradit škodu poškozenému, případně o její náhradě uzavřít dohodu. V řízení před soudem by

také poškozený musel celou záležitost, která vedla k jemu způsobené škodě, prožívat znovu. Tato část řízení pro něj tedy může být velmi bolestivá a může vést k sekundární viktimizaci. Tento následek může být ještě umocněn tím, že poškozený bude se svým nárokem odkázán na řízení ve věcech občanskoprávních, kde opět bude muset celou záležitost znovu prožívat a vysvětlovat. Ve třetí kapitole byla také provedena analýza využívání nástrojů restorativní justice státním zastupitelstvím a okresními soudy, přičemž bylo zjištěno, že obecně odklony nejsou příliš oblíbenými a orgány činnými v trestním řízení využívanými instituty. Nejmenší oblibě čelí institut narovnání, který se ročně uplatňuje v řádově spíše desítkách případů. V práci byly analyzovány možné důvody této nízké využitelnosti rozebíraných odklonů.

Poslední kapitola této diplomové práce obsahuje provedenou komparaci našeho právního řádu s právním řádem Spolkové republiky Německo, kdy byly vymezeny některé významné rozdíly a instituty, které naše právní úprava postrádá. Dále byly provedeny úvahy, zda bychom se měli touto úpravou inspirovat a zakotvit některé z posuzovaných institutů také do našeho právního řádu.

Mám za to, že touto diplomovou prací bylo zcela jistě prokázáno, že poškozený má v našem právním řádu významné postavení a zákon mu přiznává celou řadu možných práv. Jeho postavení je čím dál více rozšiřováno nejen postupnými novelami trestního řádu, ale také rozhodovací praxí Ústavního soudu, která zejména v oblasti práva na účinné vyšetřování vychází z judikatury ESLP. Ačkoliv v této oblasti dochází v současné době spíše k ústupu, není vyloučeno, že Ústavní soud začne poškozeným přiznávat právo na účinné vyšetřování v těch správných, a snad také v častějších, případech. Přes všechna tato obsáhlá práva však můžeme spatřovat další možnosti posílení práv poškozených. Jednou z těchto možností je již zmíněné přiznání práva podat odpor proti trestnímu příkazu. Dalším způsobem může být zakotvení institutu soukromé žaloby, která byla předmětem čtvrté kapitoly.

Seznam použitých zdrojů

Monografie a komentáře

1. DRAŠTÍK, Antonín, FENYK, Jaroslav a kol. *Trestní řád. Komentář*. 1. díl. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2017, 1412 s.
2. GRIVNA, Tomáš, ŠÁMAL, Pavel, VÁLKOVÁ, Helena a kol. *Oběti trestných činů*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, 791 s.
3. GRIVNA, Tomáš. *Soukromá žaloba v trestním řízení*. Praha: Karolinum, 2005, 121 s.
4. JELÍNEK, Jiří (ed.). *Alternativní řešení trestních věcí. Sborník z mezinárodní vědecké konference Olomoucké právnícké dny, květen 2015, trestní sekce*. Praha: Leges, 2015, 176 s.
5. JELÍNEK, Jiří, GRIVNA, Tomáš. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. Praha: Leges, 2012, 256 s.
6. JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 9. vydání. Praha: Leges, 2022, 1424 s.
7. JELÍNEK, Jiří. *Poškozený v českém trestním řízení*. Praha: Karolinum, 1998, 190 s.
8. LÁTAL, Jaroslav. *Poškozený v trestním řízení a rozhodování o náhradě škody v adhezním řízení*. Praha: [Ministerstvo spravedlnosti České republiky], 1994, 246 s.
9. MASOPUST ŠACHOVÁ, Petra. *Restoratívni přístupy při řešení trestné činnosti*. Praha: C. H. Beck, 2019, 236 s.
10. RŮŽIČKA, Miroslav, PÚRY, František, ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Praha: C. H. Beck, 2007, 759 s.
11. STRÉMY, Tomáš. *Restoratívna justícia a systém alternatívnych trestov*. Praha: Leges, 2017, 512 s.
12. ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád. Komentář*. 7. vydání, Praha: C. H. Beck, 2013, 4700 s.
13. ŠČERBA, Filip a kol. *Doboda o vině a trestu a další prostředky racionalizace trestní justice*. Praha: Leges, 2012, 128 s.
14. ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, 3331 s.
15. ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, 464 s.
16. ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka, DOUBRAVOVÁ, Dagmar. *Probace a mediace: Možnosti řešení trestných činů*. Praha: Portál, 2010, 216 s.
17. TIBITANZLOVÁ, Alena. *Odklony v trestním řízení*. Praha: Leges, 2018, 356 s.

18. ZEHR, H. *Úvod do restorativní justice*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2003, 48 s.
19. ZŮBEK, Jan. *Odklony v trestním řízení*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, 336 s.

Články

1. CIK, Stanislav. Právo poškozeného na účinné vyšetřování ve světle nejnovější judikatury Ústavního soudu. *Bulletin advokacie*, 2021, č. 3, s. 37-40.
2. KADEŘÁVKOVÁ, Martina. Souhlas poškozeného s trestním stíháním. *Trestněprávní revue*, 2023, roč. 22, č. 1, s. 1-6.
3. LÁTAL, Jaroslav. Náležitosti řádného uplatnění nároku na náhradu škody poškozeným v adhezním řízení. *Právní rozhledy*, 1994, roč. 2, č. 10, s. 345-349.
4. LUKÁŠOVÁ, Marcela. Institut svolení poškozeného a jeho uplatnění nejen v judikatuře. *Trestněprávní revue*, 2019, roč. 17, č. 3, s. 60-66.
5. MASOPUST ŠACHOVÁ, Petra. Alternativní neznamená restorativní aneb o co restorativní justici vlastně jde? (zaměřeno na aktuální otázky české sankční politiky). *Trestněprávní revue*, 2016, roč. 15, č. 11-12, s. 258-263.
6. PETŘÍČEK, Libor. K postavení poškozeného v trestním řízení. *Bulletin advokacie*, 2002, roč. 12, č. 6-7, s. 62-73.
7. ŠČERBA, Filip. Právo na účinné vyšetřování ve světle judikatury Ústavního soudu. *Trestněprávní revue*, 2016, roč. 15, č. 7-8, s. 157-163.
8. ZŮBEK, Jan, VRBA, Milan. Poškozený a právo odporu. *Trestněprávní revue*, 2012, roč. 11, č. 9, s. 195-198.

Judikatura

1. Rozsudek Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 18. října 1968, sp. zn. 7 Tz 64/68 (č. 18/1969 sb. rozh.).
2. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 24. března 1981, sp. zn. 5 Tz 6/81 (č. 60/1981 sb. rozh.).
3. Usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 23. července 2003, sp. zn. 12 To 335/2003 (sb. č. Rt 4/2005).
4. Usnesení Ústavního soudu ze dne 18. září 2007, sp. zn. IV. ÚS 694/06.
5. Usnesení Ústavního soudu ze dne 17. ledna 2012, sp. zn. I. ÚS 745/11.
6. Nález Ústavního soudu ze dne 9. října 2012, sp. zn. II. ÚS 289/12 (N 170/67 SbNU 83).

7. Usnesení Ústavního soudu ze dne 29. října 2013, sp. zn. I. ÚS 2886/13.
8. Usnesení Ústavního soudu ze dne 26. března 2014, sp. zn. I. ÚS 4019/13.
9. Nález Ústavního soudu ze dne 12. srpna 2014, sp. zn. I. ÚS 3196/12 (N 152/74 SbNU 301).
10. Nález Ústavního soudu ze dne 19. února 2015, sp. zn. I. ÚS 1397/14 (N 38/76 SbNU 515).
11. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. dubna 2015, sp. zn. 21 Cdo 4987/2014.
12. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. října 2015, sp. zn. 4 Tdo 1071/2015-20.
13. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. července 2016, sp. zn. 7 Tdo 682/2016 (sb. č. Rt 49/2017).
14. Nález Ústavního soudu ze dne 28. února 2017, sp. zn. III. ÚS 2916/15-1 (N 35/84 SbNU 401).
15. Nález Ústavního soudu ze dne 8. srpna 2017, sp. zn. Pl. ÚS 32/16-1 (N 139/86 SbNU 369).
16. Nález Ústavního soudu ze dne 21. listopadu 2017, sp. zn. IV. ÚS 2334/17-1 (N 216/87 SbNU 487).
17. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. března 2018, sp. zn. 4 Tdo 285/2018.
18. Nález Ústavního soudu ze dne 4. prosince 2018, sp. zn. II. ÚS 2006/18-1 (N 196/91 SbNU 441).
19. Nález Ústavního soudu ze dne 2. dubna 2019, sp. zn. III. ÚS 3439/17-1 (N 47/93 SbNU 143).
20. Nález Ústavního soudu ze dne 3. září 2019, sp. zn. III. ÚS 2012/18-1 (N 153/96 SbNU 14).
21. Nález Ústavního soudu ze dne 28. července 2020, sp. zn. IV. ÚS 3555/19-1 (N 156/101 SbNU 89).
22. Nález Ústavního soudu ze dne 3. srpna 2021, sp. zn. II. ÚS 3003/20 (N 137/107 SbNU 131).
23. Nález Ústavního soudu ze dne 7. března 2022, sp. zn. IV. ÚS 2620/21.
24. Nález Ústavního soudu ze dne 27. června 2023, sp. zn. I. ÚS 1222/22-1.

Odkazovací judikatura

1. Usnesení Nejvyššího soudu Slovenské socialistické republiky ze dne 21. května 1969, sp. zn. 10 Tz 12/69 (č. 2/1970 sb. rozh.).
2. Stanovisko Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 31. října 1985, č. j. Tpjf 24/58 (č. 16/1986 sb. rozh.).
3. Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 9. dubna 1993, sp. zn. 11 To 59/93 (sb. č. Rt 31/1993).
4. Rozsudek ESLP ze dne 24. února 2005, *Isayeva, Yusupova a Bazayeva proti Rusku*, č. 57947/00.
5. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. září 2006, sp. zn. 11 Tdo 998/2006.
6. Usnesení Ústavního soudu ze dne 29. ledna 2015, sp. zn. III. ÚS 3164/14.
7. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. července 2017, sp. zn. 7 Tdo 742/2017.
8. Rozsudek Vrchního soudu v Olomouci ze dne 22. října 2019, sp. zn. 4 To 45/2019.
9. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. dubna 2022, sp. zn. 5 Tdo 325/2022-329.

Právní předpisy a související dokumenty

1. Důvodová zpráva k zákonu č. 45/2013 Sb., zvláštní část, s. 68.
2. Sdělení č. 209/1992 Sb., sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících.
3. Strafgesetzbuch (německý trestní zákoník).
4. Strafprozeßordnung (německý trestní řád).
5. Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky.
6. Zákon č. 141/1961 Sb., zákon o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.
7. Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů.
8. Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů.
9. Zákon č. 40/2009 Sb., zákon trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

10. Zákon č. 45/2013 Sb., zákon o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů), ve znění pozdějších předpisů.
11. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Internetové zdroje

1. GLATZOVÁ, Andrea. Předpoklady pro přiznání soukromoprávních nároků v adhezním řízení. *Trestněprávní revue* [online databáze], 2012, roč. 11, č. 1, s. 6-14 [cit. 18. února 2024]. Dostupné z: [databáze beck-online.cz](https://db.beck-online.cz).
2. GRIVNA, Tomáš. Soukromá žaloba v trestním řízení (nástin problematiky). *Trestněprávní revue* [online databáze], 2005, roč. 4, č. 12, s. 317-322 [cit. 17. února 2024]. Dostupné z: [databáze beck-online.cz](https://db.beck-online.cz).
3. KURSOVÁ, Jana. Odklony z pohledu oběti a poškozeného. In: KUČHTA, Josef et. al. (eds.). *Dny práva – 2013 – Days of Law 2013* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2014, s. 78-86. Dostupné z: https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2013/03_Postaveni_poskozeneho_a_obeti_v_trestnim_rizeni.pdf.
4. Ministerstvo spravedlnosti. *Přehled o pravomocně vyřízených fyzických osobách podle soudů (odsouzených + vyřízených jinak)* [online]. cslav.justice.cz, [cit. 24. března 2024]. Dostupné z: <https://cslav.justice.cz/InfoData/prehledy-statistickyh-listu.html>.
5. Ministerstvo spravedlnosti. *Trestní příkazy, podmíněné zastavení, narovnání, dohody o vině a trestu u OS* [online]. cslav.justice.cz, [cit. 24. března 2024]. Dostupné z: <https://cslav.justice.cz/InfoData/prehledy-agend.html>.
6. Nejvyšší státní zastupitelství. *Metodika k postupu státních zástupců při sjednávání dohod o vině a trestu* [online]. Brno, 27. ledna 2023 [cit. 24. března 2024]. Dostupné z: <https://verejnazaloba.cz/wp-content/uploads/2023/03/1-SL-111-2022.pdf>.
7. Nejvyšší státní zastupitelství. *Zprávy o činnosti státního zástupitelství* [online]. verejnazaloba.cz, [cit. 24. března 2024]. Dostupné z: <https://verejnazaloba.cz/nsz/cinnost-nejvyssiho-statniho-zastupitelstvi/zpravy-o-cinnosti/>.
8. Státní zastupitelství. *Ochrana práv poškozeného* [online]. verejnazaloba.cz, [cit. 22. listopadu 2023]. Dostupné z: <https://verejnazaloba.cz/vice-o-sz/vse-podstatne-o-trestnim-rizeni/ochrana-poskozenych-a-ohrozenych-osob/ochrana-prav-poskozeneho/>.

9. United Nations Office on Drug and Crime. *Handbook on Restorative Justice Programmes*. [online] United Nations: New York, listopad 2006. Dostupné z: http://www.unodc.org/pdf/criminal_justice/06-56290_Ebook.pdf.

Abstrakt

Tato diplomová práce se zabývá postavením poškozeného v trestním řízení. Poškozený je stranou trestního řízení a jako takovému mu trestní řád přiznává mnoho práv, kterými může v řízení prosazovat své zájmy. Cílem této práce je analyzovat toto postavení poškozeného a jeho vybraná práva. Výzkumné otázky směřují na praxi státního zastupitelství a okresních soudů, jako orgánů činných v trestním řízení, dále na rozhodovací praxi Ústavního soudu a porovnání s jiným právním řádem, konkrétně s trestními předpisy Spolkové republiky Německo. K zodpovězení výzkumných otázek je použita metoda analýzy a komparace. V diplomové práci bylo zjištěno, že poškozený má v trestním řízení významné postavení, které je neustále rozšiřováno a je mu přiznáván stále větší význam. Nicméně i přesto nalezneme v právní úpravě určité nedostatky, které by si zasloužily úvahu zákonodárce o jejich změně (např. práv podat odpor proti trestnímu příkazu). Také nalezneme instituty, které naše právní úprava neobsahuje, ač by tomu tak nejspíše být mělo, konkrétně např. institut soukromé žaloby.

Abstract

This diploma thesis deals with the position of the aggrieved person in criminal proceedings. The aggrieved person is a party to the criminal proceedings and as such the Criminal Procedure Code grants him many rights by which he can assert his interests in the proceedings. The aim of this thesis is to present this position of the victim and his selected rights. The research questions are directed at the practice of the public prosecutor's office and district courts, as the bodies responsible for criminal proceedings, as well as the decision-making practice of the Constitutional Court and a comparison with other legal systems, namely the criminal law of the Federal Republic of Germany. The method of analysis and comparison is used to answer the research questions. The diploma thesis has established that the aggrieved person has a significant position in criminal proceedings, which is constantly being expanded and given more and more importance. Nevertheless, we still find some shortcomings in the legislation that would merit the legislator's consideration to change them (e.g. the right to file a resistance against a criminal order). We also find institutes that our legislation does not include, although it probably should, namely the institute of private action.

Klíčová slova

Poškozený, trestní řízení, adhezní řízení, restorativní justice, odklony v trestním řízení, soukromá žaloba.

Key words

Aggrieved person, criminal proceedings, adhesion proceedings, restorative justice, diversions in criminal proceedings, private prosecution.